

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Kęstučio Juočerio
V kurso, civilinės ir verslo teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas
Dirbtinis intelektas ir civilinė atsakomybė
Artificial Intelligence and Civil Liability

Vadovas: Doc. dr. Laurynas Didžiulis
Recenzentė.: Dokt. Aurelija Šerniūtė

Vilnius
2022

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojami civilinės atsakomybės taikymo ypatumai, kai žalą padaro dirbtinis intelektas. Nagrinėjamos doktrinoje bei Europos sąjungos dokumentuose pateiktos prieštaringos nuomonės dėl dirbtinio intelekto sąvokos bei jo galimybės būti teisinių santykių subjektu. Tiriama civilinės atsakomybės sąlygų, nuostolių apskaičiavimo bei atleidimo nuo civilinės atsakomybės taikymo tvarka, kai žala kyla dėl dirbtinio intelekto veiksmų. Analizuojama griežtoji civilinė atsakomybė. Pasirinktos dvi jos rūšys: civilinė atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinių bei už netinkamos kokybės produktų padarytą žalą.

Pagrindiniai žodžiai: dirbtinis intelektas, civilinė atsakomybė, sąlygos, teisinis subjektiškumas.

This paper analyses the specificities of the application of civil liability in the case of damage caused by artificial intelligence. It examines the controversies in doctrine and in European Union documents concerning the concept of artificial intelligence and its capacity to be the subject of legal relations. It examines the conditions for civil liability, the calculation of damages and the application of exemption from civil liability in the case of damage caused by the actions of artificial intelligence. Strict civil liability is analyzed. Two types of civil liability are selected: civil liability for damage caused by sources of major hazards and for damage caused by defective products.

Keywords: Artificial Intelligence, civil liability, conditions, legal subjectivity.

TURINYS

IŽANGA	2
1. Dirbtinio intelekto sąvoka	6
1.1. Dirbtinio intelekto veikimo principas ir rūšys.....	8
2. DI padarytos žalos subjekto problema civilinės atsakomybės požiūriu	10
3. Civilinės atsakomybės sąlygų ypatumai	15
3.1. Neteisėtumas	15
3.2. Priežastinis ryšys	18
3.4. Kaltė	19
3.5. Žala ir nuostoliai.....	22
4. Nuostolių apskaičiavimas	25
5. Civilinė atsakomybė be kaltės	27
5.1. Civilinė atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą	29
5.2. Civilinė atsakomybė už netinkamos kokybės produktais padarytą žalą	32
Išvados	38
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	39
SANTRAUKA	45
SUMMARY	46

IŽANGA

Temos aktualumas.– Dirbtinis intelektas šiuo metu yra viena pažangiausių technologijų pasaulyje. Kaip nurodo aukštos lygio ekspertų grupė dirbtinio intelekto klausimais, Europa žengia į trečiąją skaitmeninimo bangą, tačiau dirbtinio intelekto technologija vis dar tik pradeda taikyti (Policy and investment recommendations for trustworthy AI, 2019). Jis keičia bei labai stipriai įtakoja visuomeninius santykius, ekonomiką bei pačią teisinę sistemą. Šios technologijos taikymas labai svarbus visuomenei. Kaip nurodoma pranešime Komisijai, dirbtinis intelektas gali pagerinti visuomenės gerovę. Patobulinti žmonių asmeninį gyvenimą, (pvz., transporto sektorių, įvairiems poreikiams pritaikytą švietimo sistemą), darbo vietą bei aplinką (atlaisvinimą nuo nuobodžių ir pasikartojančių užduočių) bei padėti išspręsti pasaulinio masto problemas bei iššūkius (pvz. klimato krizę, sveikatos priežiūrą) (Pasiūlymas dėl Europos Parlamento rezoliucijos su rekomendacijomis Komisijai, 2020). Tai yra dirbtinio intelekto teigiama pusė. Tačiau kiekviena technologija gali kelti riziką. Kuo sudėtingesnė technologija, tuo didesnės apimties rizika gali kilti. Dirbtinis intelektas yra viena sudėtingiausių technologijų. Europos Sąjungos dokumentuose numatyta, kad dirbtinio intelekto sistemos yra junglios, neaiškios, pažeidžiamos, jas galima modifikuoti diegiant atnaujinimus, jos geba mokytis ir yra potencialiai savarankiškos (Pasiūlymas dėl Europos Parlamento rezoliucijos su rekomendacijomis Komisijai, 2020). Šie išvardyti požymiai atskleidžia, kad dirbtinis intelektas gali kelti labai didelę riziką. Tai reiškia, kad jis gali pažeisti žmonių turtinius bei neturtinius interesus. Atitinkamai į šiuos iššūkius turi reaguoti teisinė sistema. Teisės doktrinoje bei jos aktuose turi būti numatyta aiški civilinės atsakomybės instituto taikymo sistema už dirbtinio intelekto sukeltą žalą. Tai paskatintų didesnę žmonių pasitikėjimą šia technologija. Būtent žmonių pasitikėjimas yra svarbiausias veiksnys kuriant, diegiant bei naudojant dirbtinį intelektą. Tačiau įtvirtinti aiškią civilinės atsakomybės taikymo sistemą nėra taip paprasta. Šios technologijos veikimo principas, jos sąvoka bei tobulėjimo galimybės nėra iki galo žinomos. Dirbtinio intelekto potencialus savarankiškumas reikalauja mažesnio žmogaus įsikišimo. Atitinkamai tai sukelia neaiškumą, kas turi atsakyti už jo padarytą žalą bei kaip turi būti taikomas esamas civilinės atsakomybės reguliavimas.

Darbo tikslas – nustatyti ir įvertinti civilinės atsakomybės taikymo ypatumus, kai žalą sukelia dirbtinis intelektas.

Darbo uždaviniai:

1. Nustatyti dirbtinio intelekto sąvoką, jo veikimo principą ir rūšis;
2. Išanalizuoti ir įvertinti dirbtinio intelekto galimybę turėti subjektiškumą civilinės atsakomybės požiūriu;

3. Išnagrinėti civilinės atsakomybės sąlygų taikymo ypatumus, jeigu dirbtinis intelektas turėtų subjektiškumą civilinės atsakomybės požiūriu;
4. Išsiaiškinti nuostolių apskaičiavimo ypatumus, jeigu dirbtinis intelektas būtų laikomas teisinių santykių subjektu;
5. Apibrėžti griežtosios civilinės atsakomybės taikymo ypatumus už dirbtinio intelekto padarytą žalą: civilinės atsakomybės už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą bei civilinės atsakomybė už netinkamos kokybės produktais padarytą žalą.

Tyrimo metodai.

1. **Lingvistinis.** Taikant šį metodą, analizuojamos svarbios darbe numatytos sąvokos – dirbtinis intelektas, civilinė atsakomybė, priežastinis ryšys, kaltė, neteisėtumas, žala, didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, didesnio pavojaus šaltinis ir t.t. Šie žodžiai naudojami ir išreiškiami morfologinėmis ir sintaksinėmis minčių raiškos priemonėmis.
2. **Sisteminis.** Remiantis šiuo metodu, buvo atliekama sisteminė civilinės atsakomybės instituto analizė civiliniame kodekse. Taip pat buvo nustatoma civilinio kodekso sąveika su kitais Lietuvos Respublikos teritorijoje galiojančiais teisės aktais bei teismų praktika. Galiausiai, kadangi Lietuva yra Europos Sąjungos narė, buvo analizuojami Europos Sąjungoje priimti teisės aktai bei jų loginis ryšys su Lietuvos Respublikos teisine sistema.
3. **Teleologinis.** Taikant šį metodą buvo siekiama nustatyti esamo teisinio reguliavimo Lietuvos Respublikoje, kuris reguliuoja civilinę atsakomybę, tikslus bei uždavinius ir palyginti juos su Europos teisės aktuose numatytais tikslais bei uždaviniais.
4. **Lyginamasis.** Remiantis šiuo metodu, buvo lyginami Europos Sąjungoje priimti teisės aktai, Teisingumo Teismo išaiškinamai su Lietuvos Respublikos teisės aktais.

Darbo objektas. Civilinės atsakomybės ir dirbtinio intelekto santykis.

Darbo originalumas. Dirbtinio intelekto technologija nėra pilnai ištirta ir ji vis dar tobulinama. Atitinkamai tai atsispindi teisiniame reguliavime. Todėl dirbtinio intelekto ir civilinės atsakomybės taikymo ypatumai nėra išsamiai išanalizuota sritis moksliniuose darbuose. Šis darbas iš kitų darbų išsiskiria tuo, kad visas darbas skirtas tik civilinės atsakomybės sisteminei analizei. Taip pat kituose moksliniuose darbuose bei šaltiniuose plačiai bei atskirai nenagrinėjamos civilinės atsakomybės sąlygos bei jų taikymas dirbtiniam intelektui kaip teisinių santykių subjektui, jeigu jis padarytų žalą. Niekur netirta nuostolių atlyginimo sumažinimo galimybė, jeigu dirbtinis intelektas būtų teisinių santykių

subjektu. Analizuojat civilinės atsakomybės taikymo ypatumus už didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą, aptariama nauja rizikos valdymo teorija. Lietuvių autorių moksliniuose darbuose, kaip, pavyzdžiui, magistro darbe, tema „Informacinių technologijų taikymas teismų veikloje“ autorė, A. Arlikevičiūtė taip pat neskiria didesnio dėmesio civilinės atsakomybės sąlygoms, paminima kaltė, tačiau labai trumpai ir detaliau neanalizuojama. (Arlikevičiūtė, 2018). A. Babayan savo darbe „Dirbtinio intelekto iššūkis žmogaus teisių apsaugos sričiai: robotų statuso reguliavimas analizuoja ne civilinę atsakomybę, o pagrindinių asmenų teisių ir laisvių apsaugą nuo dirbtinio intelekto keliamos rizikos (Babayan, 2018). M. Bernotas magistro darbe „Ar dirbtinio intelekto valdomų transporto priemonių eksploatacija yra leistina?“ tiria transporto priemonėms bei vairuotojams keliamus reikalavimus, nesiejant to su dirbtiniu intelektu. Dirbtinio intelekto subjektiškumui ir atsakomybei nėra skiriamas didelis dėmesys (Bernotas, 2016). Esminis šio ir D. Lėcikaitės magistro darbo „Žalos sukeltos naudojant dirbtinį intelektą teisinio reguliavimo problematika Lietuvos dirbtinio intelekto strategijos kontekste“. skirtumas yra tai, jog autorės darbas nagrinėjamas Lietuvos dirbtinio intelekto strategijos kontekste (Lėcikaitė, 2019).

Šaltiniai. Civilinis kodeksas – pagrindinis privatinės teisės šaltinis, jame pateikiamos svarbiausios nuostatos, kurios reglamentuoja civilinę atsakomybę (Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas, 2000). V. Mikelėno knyga „Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai“ – pateikiama naudinga mokslinė informacija apie civilinę atsakomybę, jos sąlygas ir t.t. (Mikelėnas, 1995). Nepriklausomos aukšto lygio ekspertų grupės dirbtinio intelekto klausimais pateikti dokumentai – nurodo aukšto lygio dirbtinio intelekto apibrėžimą, jo veikimo principą, pateikia patikimo dirbtinio intelekto elementus (Policy and investment recommendations for trustworthy AI, 2019; patikimo DI etikos gairės, 2018; DI apibrėžtis, pagrindiniai pajėgumai ir mokslo šakos, 2019). Dokumentas „Artificial Intelligence and Civil Liability“ - nurodomas požiūris bei argumentai, kodėl būtų galima suteikti dirbtiniam intelektui subjektiškumą, išskiria keblumus, su kuriais galima susidurti norint įrodyti, kad dirbtinis intelekto programinė įranga yra netinkamos kokybės (Bertolini, 2020). 2020 m. spalio 20 d. Europos Parlamento rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl naudojant dirbtinį intelektą taikomos civilinės atsakomybės tvarkos - pateikiama nauja rizikos valdymo teorija, kurioje numatoma, kad atsakomybę būtų galima taikyti dirbtinio intelekto operatoriui (Pasiūlymas dėl Europos Parlamento rezoliucijos su rekomendacijomis Komisijai, 2020). 2017 m. vasario 16 d. Europos Parlamento rezoliucija – pateikiama idėja suteikti tobuliausiems autonominiams

robotams elektroninių asmenų statusą (Robotikai taikomos civilinės teisės nuostatos, 2017).

1. Dirbtinio intelekto sąvoka

Šiame skyriuje bus įgyvendintas pirmas šio darbo uždavinys - apibrėžiama dirbtinio intelekto sąvoka ir jo pagrindiniai požymiai. Tačiau tai padaryti nėra paprasta, nes vienos bei aiškios dirbtinio intelekto sąvokos nėra. Todėl bus nagrinėjamos skirtinguose šaltiniuose pateiktos sąvokos bei bandoma surasti tinkamiausią apibrėžimą.

Kiekvieno reiškinių ar daikto nagrinėjimas prasideda nuo apibrėžimo. Apibrėžimo požymiai yra nurodyti logikos moksle. Pasak K. Narbuto, pilnas ir apibrėžtas daikto vaizdinys, išsakytas žodžiais, vadinamas daikto apibrėžimu. Daikto apibrėžimo pobūdis reikalauja, kad apibrėžime būtų išvardytos prigimtinės, nekintamos daikto savybės ir požymiai ir kad jų pakaktų, jog atskirtume daiktą nuo visų kitų daiktų, nes apibrėžimas turi išreikšti pilną ir pažymintį daikto vaizdinį. (Narbutas, 1989, p. 57). Tai svarbu, nes dirbtinio intelekto apibrėžimai tarpusavyje labai skiriasi išvardintais savo požymiais – vieni apibrėžimai labai abstraktūs ir trumpi, todėl gali būti nepilni, kiti labai detalūs ir ilgi, tad atsiranda tikimybė tokiam apibrėžimui būti atliekamam. Kaip nurodo A. Bertolini, nesant tikslaus dirbtinio intelekto apibrėžimo, numatomo reguliavimo apimtis bus neaiški, nes bus arba pernelyg daug aprėpanti, arba atvirkščiai – per mažai. Todėl gali kilti teisminių ginčų bei nuo to priklausyti pačios civilinės atsakomybės taikymas už dirbtinio intelekto padarytą žalą (Bertolini, 2020, p.16).

Žodžių junginys „dirbtinis intelektas“ susideda iš dviejų sąvokų – dirbtinis bei intelektas, todėl galima išsiaiškinti šių žodžių reikšmę. Medicinos enciklopedijoje yra pateiktas intelekto apibrėžimas. Intelektas – (lot. *intellectus* – *suvokimas, prasmė*), žmogaus sugebėjimas tikslingai veikti, racionaliai mąstyti, panaudoti turimą patyrimą. *Socialinis* intelektas leidžia pažinti ir suprasti žmones, mokėti su jais bendrauti. *Konkretusis* intelektas yra sugebėjimas pažinti konkrečius, jutimais pažįstamus daiktus. *Abstraktusis* intelektas leidžia suprasti apibendrintas, abstrakčias sąvokas ir mokėti jomis naudoti“ (Medicinos enciklopedija, 1991, p. 360). Pateiktame intelekto apibrėžime dominuoja pats svarbiausias požymis – žmogus, bei išvardijami jo intelekto požymiai. Kita sąvoka, kurią reiktų apsibrėžti, yra „dirbtinis“. Lietuvių žodynas ją pateikia šitaip: „dirbtinis - padirbtas, sukurtas žmogaus, ne gamtinis“ (Lietuvių žodynas, 2009). Išnagrinėjus šiuos du apibrėžimus, galima daryti abstrakčią išvadą– pats žmogus kuria į žmogaus mąstymo gebėjimą panašų įrenginį. Klausimas kiltų toks – kiek mes patys tiksliai žinome apie savo intelektą ir ar tikrai esame pajėgūs sukurti įrenginį, tolygų žmogaus intelektui?

Sąvokų „intelektas“ bei „dirbtinis“ išskyrimas ir jų analizė padeda susidaryti platesnį vaizdą apie nagrinėjamą reiškinį, tačiau tokiu būdu negalima jo tiksliai bei aiškiai

paaikinti. Todėl pateikiami kituose šaltiniuose bei mokslo darbuose nurodyti apibrėžimai, kurie nenagrinėja dirbtinio intelekto sąvokos pažodžiui. W. Kopilinski nurodo, kad dirbtinis intelektas - tai kompiuterių veiksmas, kurie yra panašūs į žmogaus atliekamus veiksmus naudojantis protu (Kopilinski, 2001, p. 96). Šiame apibrėžime išskiriama mažai požymių, todėl jis yra nepilnas bei labai abstraktus. Panašumo laipsnis gali labai skirtis. Pavyzdžiui, žmogus sugalvoja iškasti duobę. Jis atliko šį veiksmą naudodamasis savo protu. Šuo taip pat gali sugalvoti iškasti duobę ir šį veiksmą atlikti. Tačiau ar šuns bei žmogaus protai yra panašūs savo pajėgumais ir sugebėjimais? Elektroniniame žodžių žodyne pateiktas toks apibrėžimas – tai mašinos gebėjimas imituoti protingą žmogaus elgesį (Merriam-webster, 2022). Šis apibrėžimas labiau konkretesnis, tačiau taip pat labai abstraktus. Ką reiškia protingas žmogaus elgesys ir ar tikrai dirbtinis intelektas gali jį imituoti? F. Floridi taip pat kritikuoja tokius apibrėžimus ir nurodo, kad iš tiesų nėra viena mašina ar programinė įranga nepasižymi intelektu, panašiu į žmogaus protą (Floridi, 1999).

Vieną iš tiksliausių ir aiškiausių dirbtinio intelekto apibrėžimų yra pateiktę aukšto lygio ekspertų grupė dirbtinio intelekto klausimais. Šie ekspertai nurodo, kad dirbtinis intelektas – tai žmonių sukurtos programinės įrangos sistemos, kurios, joms nustatius sudėtingą tikslą, veikia fiziniu ir skaitmeniniu lygmenimis – analizuoja savo aplinką rinkdamos duomenis, aiškina surinktus struktūruotus ir nestructūruotus duomenis, logiškai analizuoja turimas žinias arba apdoroja pagal tuos duomenis suformuotą informaciją ir priima sprendimą, kokį (-ius) veiksmą (-us) geriausia atlikti, kad užsibrėžtas tikslas būtų pasiektas (DI apibrėžtis, pagrindiniai pajėgumai ir mokslo šakos, 2019). Šiame apibrėžime detalios išvardytos pagrindinės, nekintamos šios technologijos savybės, kurios sukuria gana aiškų vaizdinį, kas yra dirbtinis intelektas.

Galima daryti išvadą, kad dirbtinio intelekto tikslus ir aiškus sąvokos apibrėžimas labai svarbus civilinei atsakomybei, nes netinkamas apibrėžimas gali išplėsti arba susiaurinti jos ribas. Taip pat šioje sąvokoje turi būti nurodyti pagrindiniai ir svarbiausi dirbtinio intelekto požymiai. Šį apibrėžimą geriausiai pateikė aukšto lygio ekspertų grupė dirbtinio intelekto klausimais. Šis apibrėžimas nepretenduoja į absoliučią tiesą, nes ją pasiekti labai sudėtinga.

1.1. Dirbtinio intelekto veikimo principas ir rūšys

Nustačius dirbtinio intelekto apibrėžimą, galima nustatyti, koku principu veikia dirbtinis intelektas bei į kokias rūšis jis yra skirstomas, nes dirbtinio intelekto sistemos skiriasi savo pajėgumais. Pirmame skyriuje buvo išvardinti dirbtinio intelekto veikimo mechanizmo požymiai, kuriuos galima išskirti: jutikliai ir suvokimas, loginė analizė arba informacijos apdorojimas ir sprendimų priėmimas, veiksmo įjungimas (DI apibrėžtis, pagrindiniai pajėgumai ir mokslo šakos, 2019). Šie požymiai numato dirbtinio intelekto veikimo principą, todėl kiekvienas požymis bus trumpai aptartas.

Kiekviena technologija turi savo veikimo principą, ne išimtis ir dirbtinis intelektas. Kaip nurodo aukšto lygio ekspertų grupė dirbtinio intelekto klausimais, šį veikimo principą galima išskirti į tris dalis. Pirmoji dalis, tai jutikliai ir suvokimas – dirbtinio intelekto sistemoje įrengti jutikliai fiksuoja aplinkos duomenis, o šie surinkti duomenys yra reikalingi jo sistemą suprojektavusio žmogaus tai sistemai nustatytam tikslui pasiekti. Antroji dalis sudaryta iš loginės analizės ir sprendimų priėmimo. Dirbtinio intelekto sistemos loginės analizės modulis naudoja iš jutiklių gautus įvesties duomenis ir, remdamasis nustatytu tikslu, pasiūlo, kokį veiksmą atlikti. Trečioji – tai veiksmo įjungimas. Kai dirbtinio intelekto sistema nusprendžia, kokį veiksmą atlikti, ji būna pasirengusi tą veiksmą atlikti joje sumontuotais veiksmo mechanizmais (DI apibrėžtis, pagrindiniai pajėgumai ir mokslo šakos, 2019). Galima išskirti atskirus dirbtinio intelekto veikimo modelius, kurių loginės analizės apdorojimo modelis yra sudėtingesnis. Tai dirbtinio intelekto sistemos, kurios grindžiamos mašininio ir giliojo mokymusi. Pasak D. Rimkutės, mašininio mokymu grindžiamos sistemos turi mažiau duomenis analizuojančių sluoksnių, todėl joms reikia didelės žmogaus priežiūros. Giliojo mokymosi pagrindu veikiančios sistemos turi daugiau duomenis analizuojančių sluoksnių, gali gana savarankiškai išspręsti užduotis, todėl joms reikia mažesnio žmogaus įsikišimo (Rimkutė, 2021).

Reikia pažymėti, kad dirbtinio intelekto sistemos skiriasi savo veikimo principo sudėtingumu bei pajėgumu, todėl R. Hintze išskiria keturias dirbtinio intelekto rūšis. „Reaktyviosios mašinos“ – jos nesiremia vidine pasaulio koncepcija ir samprata bei veikia specifinėse apibrėžtose ribose. „Ribotosios atminties“ – tai dirbtinio intelekto mašinos, kurios turi trumpalaikę atmintį ir gali pažvelgti į praeitį identifikuojuant tam tikrus svarbius objektus bei juos ištirti. Šio tipo pavyzdys – savaeigės mašinos. Jos kelyje turi stebėti kitų automobilių važiavimo greitį bei pačią kryptį. Šių veiksmų neįmanoma atlikti per vieną akimirką, nes būtina nustatyti konkrečius judančius objektus ir stebėti juos tam tikrą laiką. Šie stebėjimai įdiegiami į savavaldžių automobilių, iš anksto suprogramuotą pasaulio

vaizdą, kuriame taip pat yra ir kiti svarbūs elementai, pavyzdžiui, eismo juostų ženklavimas. Šie programoje įrašyti veiksniai padeda nuspręsti, kada persirikiuoti į kitą eismo juostą, kad nesutrukdytų kitam vairuotojui. „Proto teorija“ – tai pažangesnis dirbtinis intelektas, kuris dar nėra sukurtas. Jis formuoja suvokimą ne tik apie pasaulį, tačiau ir apie jame esančius subjektus, suvokia, kad jie gali turėti minčių ar jausmų. „Savęs suvokimas“ – sąmoningas dirbtinis intelektas, kuris prilygsta žmogaus protui (Hintze, 2016).

Apibendrinus aukščiau išdėstytą informaciją, galima daryti išvadą, kad dirbtinio intelekto veikimo principas atspindi žmogaus proto veikimą. Žmogaus „jutikliai“ tai jo joslės (ausys, akys, skonio receptoriai ir t.t.). Kai jos dirginamos išorinio materialaus pasaulio, gaunami vaizdiniai. Tačiau gauti vaizdiniai nėra aiškūs, todėl kaip ir dirbtinio intelekto atveju, reikalinga loginė analizė arba informacijos apdorojimas, kad juos būtų galima suprasti. Apdorojus informaciją, žmogus taip pat „įjungia veiksmą“ – priima sprendimą veikti fiziniame pasaulyje. Tačiau šis veikimo mechanizmas yra grynai loginis. Žmogus turi daugiau savybių – jausmus, sąmoningumą, moralę ir t.t. Tai yra esminiai skirtumai tarp žmogaus intelekto ir dirbtinio intelekto. Šie skirtumai atsispindi teisiniame reguliavime. Šiame darbe labai aktuali „ribotosios atminties“ dirbtinio intelekto rūšis bei jos pavyzdys – savivaldis automobilis.

2. DI padarytos žalos subjekto problema civilinės atsakomybės požiūriu

Pirmame skyriuje buvo išnagrinėta dirbtinio intelekto sąvoka, jo veikimo principas bei rūšys. Šio skyriaus užduotis - išsiaiškinti ar dirbtinis intelektas galėtų būti subjektas civilinės atsakomybės požiūriu. Šis darbas rašomas 2022-aisiais metais, todėl, kaip žinoma iš pirmojo skyriaus (1.1. dirbtinio intelekto veikimo principas ir rūšys), šiuo metu sąmoningas dirbtinis intelektas nėra sukurtas. Tačiau kaip bus ateityje, tiksliai žinoti negalima, todėl šiame skyriuje bus nagrinėjamas esamas teisinis reguliavimas bei pasiektas dirbtinio intelekto lygis, tam tikrose vietose darant prielaidas, kas galėtų būti kitaip bei galbūt keistis ateityje. Pateikiami argumentai ir požiūris, kuris leistų dirbtinį intelektą laikyti teisinių santykių subjektu bei atsakyti už savo veiksmais padarytą žalą ir šiam požiūriui prieštaraujantys teiginiai ir argumentai. Palyginus skirtingus argumentus, padaroma išvada.

2017 m. vasario 16 d. Europos Parlamento rezoliucijoje su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų buvo numatyta idėja suteikti dirbtiniam intelektui asmens statusą. Šioje rezoliucijoje teigiama, kad „dėl įspūdingos pastarojo dešimtmečio technologinės pažangos šiandienos robotai gali ne tik atlikti veiksmus, kuriuos paprastai ir išskirtinai atlikdavo žmogus, bet tam tikrų autonominių ir kognityvinių savybių plėtojimas vis labiau paverčia juos subjektais“. Todėl šios rezoliucijos autoriai nurodo pasiūlymą - „ilgainiui sukurti specialų robotams skirtą teisinį statusą, kad bent jau pačius tobuliausius autonominius robotus būtų galima laikyti turinčiais elektroninių asmenų statusą“ (Robotikai taikomos civilinės teisės nuostatos, 2017). Asmens statuso suteikimas dirbtiniam intelektui būtų labai didelis žingsnis, kuris stipriai įtakotų pokyčius teisinėje sistemoje. Ypač tai svarbu nagrinėjant civilinę atsakomybę, nes jos tinkamas reguliavimas skatina žmonių pasitikėjimą šia technologija.

Norint išsiaiškinti, ar įmanoma suteikti asmens statusą dirbtiniam intelektui, reikėtų pradėti nuo teisinių santykių dalyvių analizės. Kaip nurodoma teisės teorijoje, teisiniai santykių dalyviai turi teisinį subjektiškumą. Teisinių santykių dalyviai vadinami šių santykių subjektais. Tai asmenys, tarp kurių susiklosto teisiniai santykiai. Šie asmenys yra dviejų rūšių: fiziniai ir juridiniai (Baublys ir kt., 2012, p. 429). Sekantis žingsnis, kurį reikia atlikti - tai išanalizuoti, kas yra fizinis bei juridinis asmuo bei įvardinti jų svarbiausius požymius. V. Mizaras pažymi, kad fizinio asmens sąvoka yra teisinė kategorija, kurios negalima priešinti su žmogaus sąvoka, bet negalimą jų ir tapatinti, nes žmogus yra biologinė ir socialinė būtybė, o fizinis asmuo yra teisių ir pareigų turėtojas, teisinių santykių subjektas (Mizaras ir kt., 2009, p. 185). Šie argumentai labai svarbūs, nes jei fizinis asmuo

nebūtinai turi būti žmogus, juo galėtų būti ir kitos būtybės, reiškiniai ar daiktai, kurie nėra žmonės.

Kitas asmuo yra juridinis. Kaip nurodoma teisės doktrinoje, juridinio asmens teorijas galima suskirstyti į dvi grupes. Pirmajai grupei priklauso fikcijos teorija, pagal kurią tikras ir vienintelis teisės subjektas gali būti tik žmogus. Atskiri žmonių susivienijimai yra dirbtiniai dariniai – teisinė fikcija. Nagrinėjant antrąją grupę, paminėtina organinė teorija. Joje juridiniam asmeniui priskiriamos žmogaus savybės, nurodant jį kaip socialinį organizmą, kuris negali būti tapatinamas su savo dalyviais – fiziniaisiais asmenimis (Baublys ir kt., 2012, p. 438). Taigi, jeigu fizinio asmens negalima tapatinti su žmogaus sąvoka, nes fizinis asmuo yra teisių ir pareigų turėtojas bei juridiniai asmenys yra dirbtiniai dariniai, kitaip tariant teisinė fikcija, atrodytų, kad dirbtiniam intelektui niekas nesutrukdytų tapti teisinių santykių subjektu. Taip pat teisės pagrindų vadovėlyje įtvirtinta svarbi taisyklė, jog reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad teisė neretai atsilieka nuo sparčiai besikeičiančio gyvenimo, teisėkūros subjektams nespėjant laiku reaguoti į tikrovę, todėl tokiu atveju teisės normos turi būti aiškinamos ir taikomos atsižvelgiant į besikeičiančias ekonomines, socialines, politines ir kitokias visuomenės gyvenimo sąlygas (Mitkus ir kt., 2012, p. 131). Ekonominės bei socialinės sąlygos tikrai keičiasi, dirbtinis intelektas tampa vis savarankiškesnis ir į tai tikrai reikėtų atsižvelgti. Taigi, jeigu dirbtinio intelekto pripažinimas teisinių santykių subjektu neprieštarautų teisės teorijai, kaip praktiškai tai reikėtų įgyvendinti?

Yra įvairių teorijų, kaip galima suteikti asmens statusą dirbtiniam intelektui, tačiau šiame darbe bus išskirtos dvi. Pasak A. Bertolini, suteikti teisinių santykių subjekto statusą dirbtiniam intelektui būtų galima išplečiant juridinio asmens sąvoką arba sukuriant elektroninio asmens statusą. Taip pat jis nurodo pagrindinius tikslus bei argumentus, kodėl tai būtų naudinga padaryti. Pirma, būtų pasiektas geresnis bendradarbiavimas tarp subjektų, kurie gali turėti bendrų interesų ir rizikų valdant ir kuriant vieną dirbtinio intelekto sistemą. Antra, reikėtų atskirti konkretų turtą. Siekiant pirmojo tikslo, būtų galima sukurti fiktyvų juridinį asmenį, kuriame būtų kviečiami dalyvauti subjektai, kurie bendradarbiavo kuriant ir valdant dirbtinį intelektą. Taip būtų galima paskirstyti atsakomybę, jei dirbtinis intelektas padarytų žalą. Turto atskyrimo atveju, reikėtų sukurti dirbtiniam intelektui elektroninio asmens statusą bei suteikti jam savarankišką pradinį kapitalą. Tokiu atveju dirbtinis intelektas turėtų likvidumą ir mokumą (Bertolini, 2020, p. 33-46). Taigi, išvardinti argumentai, kuriais remiantis, būtų galima suteikti teisinių santykių subjekto statusą dirbtiniam intelektui. Taip pat įvardinti teigiami aspektai, kodėl tai reikėtų padaryti. Toliau

darbe bus pateikiami motyvai, kodėl to nebūtų galima padaryti ir kokias neigiamas pasekmės galėtų sukelti asmens statuso suteikimas dirbtiniam intelektui.

Teisės teorijoje nurodoma, kad teisinių santykių dalyviai yra tik žmonės (pavieniai žmonės arba žmonių grupės/kolektyvai), kitaip tariant, teisinių santykių subjektais negali būti daiktai, gamtos reiškiniai ir pan. (Baublys ir kt., 2012, p. 428). Dirbtinio intelekto tapatinti su žmogumi tikrai negalima. Kaip bebūtų, jis šiuo metu yra daiktas, kurį sukūrė žmogus. Taip pat yra autorių, kurie kritikuoja požiūrį, kad fizinio asmens sąvoka – tai tik teisinė kategorija ir jos negalima tapatinti su žmogaus sąvoka. Pasak L. Baublio, šiuolaikiniame teisės moksle toks skyrimas yra gana dirbtinis. Senovės pasaulyje buvo žmonių – vergų, kurie nelaikyti fiziniiais asmenimis, nes nebuvo teisinių santykių subjektais. O šiuolaikiniame pasaulyje vergovė yra draudžiama. Todėl iš esmės šiuolaikiniame teisės moksle juridinė kategorija „žmogus“ bei juridinė kategorija „fizinis asmuo“ turėtų būti traktuojamos kaip tapačios. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucijoje numatomas būtent žmogaus konstitucinės teisės ir laisvės, o terminas „fizinis asmuo“ Konstitucijos tekste nėra vartojamas (Baublys ir kt., 2012, p. 429). Tai minima ir kitoje teisės teorijos knygoje, kurioje nurodoma labai trumpai ir aiškiai, kad fiziniai asmenys – tai žmonės (Dambrauskienė ir kt. 2004, p. 182). Taigi, visi išdėstyti argumentai yra pateikti Lietuvos Respublikos teisės teorijoje. Norint susidaryti platesnį vaizdą, toliau bus paminėtas požiūris, pateiktas Europos Sąjungos dokumentuose bei doktrinoje.

Pasak Dirbtinio intelekto bei robotikos ekspertų, roboto teisinis statusas negali būti kildinamas iš fizinio asmens modelio, nes tokiu atveju šis modelis tiesiogiai susidurtų su žmogaus teisėmis. Tai prieštarautų Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijai ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai. Taip pat dirbtiniam intelektui negalima suteikti juridinio asmens statuso, nes juridinį asmenį sudaro žmonės, kurie jam atstovauja ir vadovauja (Open letter to the European commission artificial intelligence and robotics, 2017). Su šiuo požiūriu sutinka aukšto lygio ekspertų grupė dirbtinio intelekto klausimais, kuri ragina susilaikyti nuo teisinio subjektiškumo nustatymo dirbtinio intelekto sistemoms, nes mano, kad tai iš esmės nesuderinama su žmogaus veiksnio principu, jo atskaitomybe ir atsakomybe bei kelia didelę moralinę grėsmę (Policy and investment recommendations for trustworthy AI, 2019, p. 41).

Apibendrinant teisės teorijoje bei Europos Sąjungos dokumentuose bei doktrinoje pateiktą požiūrį, galima teigti, jog pagrindinė problema, norint nustatyti dirbtinį intelektą teisinių santykių subjektu yra tai, kad dirbtinio intelekto prigimtis yra dirbtinė, t.y. jis yra sukurtas žmogaus. Pripažinimas jo teisinių santykių subjektu keičia pagrindinę teisės

teorijos koncepciją bei prasmę, kuri numato, kad teisinių santykių pagrindinis požymis yra tai, kad šie santykiai atsiranda, vystosi ir yra sukuriami žmonių.

Teisinių santykių subjekto statuso suteikimas dirbtiniam intelektui pažeistų svarbiausias civilinės atsakomybės taikymo funkcijas. Pasak V. Mikelėno, civilinės atsakomybės pobūdis yra turtinis ir tai reiškia, kad jos pagrindinė funkcija yra kompensacinė (Mikelėnas, 1995, p. 30). Jos pagrindinis tikslas – paveikti pažeidėjo turtinę padėtį siekiant kompensuoti nukentėjusiojo turtinius praradimus (Abramavičius, Mikelėnas, 2010, p. 273 p). Taigi, šioje vietoje išryškėja dar viena didelė problema norint suteikti dirbtiniam intelektui subjektiškumą. Jeigu civilinės atsakomybės esmė yra kompensacinė, dirbtinis intelektas turėtų turėti turto, į kurį būtų galima nukreipti išieškojimą. Tad norint tai padaryti, dirbtinis intelektas turėtų turėti ne tik žmogaus intelektą, tačiau ir visas kitas žmogaus savybes – fizinį kūną, poreikius bei galimybę juos įgyvendinti, dirbti darbą ir t.t. kurie leistų jam sukaupti turtą bei jį sąmoningai valdyti ir juo disponuoti. Kadangi jis šiuo metu to padaryti negali, būtų pažeista pagrindinė civilinės atsakomybės funkcija.

Civilinė atsakomybė atlieka ir kitas funkcijas. Kaip nurodoma teisės doktrinoje, civilinė atsakomybė taip pat atlieka prevencinę funkciją. Ji sulaiko asmenis nuo neteisėto žalos padarymo atitinkamai koreguodama jų elgesį (Abramavičius, Mikelėnas, 2010, p. 276). Suprasti savo blogą elgesį ir jį koreguoti reikia didelio sąmoningumo, kurio dirbtinis intelektas šiai dienai neturi. Tai pažymi ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, kuris nepritarė, kad dirbtiniam intelektui būtų suteiktas teisinis subjektiškumas, nes toks sprendimas panaikintų atsakomybės teisės prevencinį poveikį (European Economic and Social Committee, 2017).

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad jeigu būtų laikomasi požiūrio, kad fizinio asmens sąvokos negalima priešinti su žmogaus sąvoka bei juridinis asmuo yra dirbtinis darinys t.y. teisinė fikcija, tuomet atsižvelgus į sparčiai besikeičiančius ekonomines sąlygas, būtų galima suteikti dirbtiniam intelektui subjektiškumą bei sukurti jam fiktyvų juridinio arba suteikti jam elektroninio asmens statusą. Tačiau kaip bebūtų, teisinių santykių dalyviai yra tik žmonės, todėl šiuolaikiniame teisės moksle juridinė kategorija „žmogus“ bei juridinė kategorija „fizinis asmuo“ turėtų būti traktuojamos kaip tapačios. Tad nors dirbtinis intelektas gali turėti didelį savarankiškumą, priimti sprendimus be žmogaus įsikišimo, galbūt ateityje turėti ir sąmoningą intelektą, jo veikimo principai gali atitikti visuomenėje galiojančias etikos nuostatas bei neprieštarauti teisingumo, gėrio ir teisėtumo kriterijams, tačiau to nepakanka, kad jį būtų galima laikyti ir įteisinti teisiniu subjektu civilinės atsakomybės prasme, nes jis yra sukurtas žmogaus. Reikia pažymėti, kad

civilinės atsakomybės esmė yra kompensacinė, todėl dirbtinis intelektas turėtų turėti turto, į kurį būtų galima nukreipti išieškojimą. Norint tai padaryti, dirbtinis intelektas turėtų turėti ne tik žmogaus intelektą, tačiau ir visas kitas žmogaus savybes – fizinį pavidalą, poreikius bei galimybę juos įgyvendinti, dirbti darbą ir t.t. kurie leistų jam sukaupti turtą bei jį sąmoningai valdyti ir juo disponuoti. Taip pat suteikus dirbtiniam intelektui subjektiškumą būtų pažeista civilinės atsakomybės prevencinė funkcija, nes dirbtinis intelektas neturi sąmoningumo, todėl negali koreguoti bei įvertinti savo veiksmų pobūdžio.

3. Civilinės atsakomybės sąlygų ypatumai

Antrame skyriuje nustačius teisinio reguliavimo privalomumus bei trūkumus, su kuriais susiduria požiūris pripažinti dirbtinį intelektą subjektu civilinės atsakomybės požiūriu, trečiame skyriuje bus įgyvendintas trečiasis šio darbo uždavinys – įvertinti civilinės atsakomybės sąlygų taikymo ypatumus dirbtiniam intelektui, jeigu jis būtų teisinių santykių subjektas. Norint atlikti šį darbą kuo geriau, kiekviena sąlyga bus nagrinėjama atskirai.

Civilinei atsakomybei atsirasti yra būtinosios keturios civilinės atsakomybės sąlygos: priešastinis ryšys, kaltė, neteisėtumas bei žala (Mizaras, 2007, p. 51). Teisės doktrinoje nurodoma, kad tik esant šių būtinų juridinių faktų sudėčiai, galima nustatyti civilinę atsakomybę kaip esančią bei egzistuojančią prievolę (Mikelėnas, 1995, p. 98). Tai labai svarbu nagrinėjamos temos atveju, nes jei dirbtiniam intelektui nepavyktų pritaikyti bent vienos civilinės atsakomybės sąlygos, jam nebūtų galima nustatyti civilinės atsakomybės už jo veiksmais padarytą žalą. Tad ar įmanoma būtų taikyti civilinės atsakomybės sąlygas dirbtiniam intelektui kaip teisės subjektui, jei jis padarytų žalą?

3.1. Neteisėtumas

Viena iš pagrindinių civilinės atsakomybės sąlygų, kurią reikia nustatyti, kad galėtų egzistuoti civilinė atsakomybė, yra neteisėtumas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.246 straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Neteisėtumas yra numatytas ir teismų praktikoje, kurioje nurodoma, kad neteisėti veiksmai – tai veikimas arba neveikimas, bet abiem atvejais jie turi būti neteisėti – prieštarauti teisinių aktų (įstatymų, kitų norminių aktų) nuostatoms ar teisei (pažeidžiama bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 3d. nutartis civilinėje byloje).

Pateikti neteisėtumo apibrėžimo požymiai nurodo, kad tai yra plati sąvoka. Pasak V. Mikelėno, toks platus neteisėtumo apibrėžimas reiškia, kad Lietuvos deliktų teisė grindžiama generalinio delikto principu. Neteisėtas elgesys gali pasireikšti: 1) bet kokios teisės normoje numatytos pareigos nevykdymu ar netinkamu vykdymu; 2) teisės normoje draudžiamo veiksmo atlikimu; 3) bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir atsargiai

pažeidimu. Pavyzdžiui, kelių eismo dalyvių pareigos detalios reglamentuotos daugelyje teisės aktų, vienas iš jų – kelių eismo taisyklės (Abramavičius, Mikelėnas, 2010, p. 290). Dauguma iš šių pareigų, kurios yra numatytos kelių eismo dalyviams, galėtų būti taikomos ir dirbtiniu intelektu valdomai savaeigiai mašinai. Pirmame skyriuje (1.2. dirbtinio intelekto veikimo principas ir rūšys) jau buvo išsiaiškinta, kad savaeigės mašinos, valdomos dirbtiniu intelektu, gali stebėti kitų automobilių greitį ir kryptį bei tai įvertinus, nuspręsti, kada persirikiuoti į kitą eismo juostą, kad nesutrukdytų kitam vairuotojui arba kad į jį neatsitrenktų netoliese važiuojantis automobilis (Hintze, 2016). Kelių eismo taisyklių 109 straipsnyje yra nurodyta, kad sukdamas į kairę (apsisukdamas) ne sankryžoje, vairuotojas privalo duoti kelią priešinga kryptimi tiesiai arba į dešinę važiuojančioms transporto priemonėms, o kur leidžiama lenkti, – ir lenkiančioms transporto priemonėms (Kelių eismo taisyklės, 2003). Todėl ši pareiga galiotų ir savaeigiam automobiliui valdomam dirbtiniu intelektu bei šios pareigos neįvykdymas galėtų būti pripažįstamas kaip jo neteisėtas elgesys.

Civilinėje teisėje nepateikiama išsamaus ir baigtinio sąrašo neteisėtų veiksmų, kuriais padaroma žala (Drukteinienė, S., Norkūnas, A. 2017, p. 32). Todėl yra įtvirtinta bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai. Pavyzdžiui, žiemą, kai ant kelio yra susidaręs ledas, autotransporto priemonės savininkas, įvertindamas kelio būklę privalo elgtis atidžiai ir atsargiai. Todėl nors mieste galima važiuoti 50 km/val greičiu, tačiau atidumo ir atsargumo pareiga reikalauja sumažinti greitį ir vietomis važiuoti lėčiau, laikytis atstumo ir t.t. Savaeigė mašina, valdoma dirbtiniu intelektu, savo jutikliais galėtų įvertinti, kad ant kelio yra susidaręs ledas, jog reikia važiuoti sumažinus greitį, laikytis didesnio atstumo, iš toliau stabdyti ir t.t. Šios pareigos neįvykdymas būtų suvokiamas kaip bendros pareigos elgtis atidžiai bei rūpestingai pažeidimas. Tačiau, kaip teigiama teisės doktrinoje, bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir atsargiai apimtis priklauso nuo veiklos pobūdžio – kuo aplinkiniams pavojingesnė veikla, tuo ši pareiga yra didesnė (Abramavičius, Mikelėnas, 2010, p. 291). Taigi, gyvenime yra sudėtingesnių veiklų bei gyvenimo situacijų, kur bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai bei atsargiai suvokimas reikalauja didesnio sąmoningumo. Šiuo metu dirbtinis intelektas tikrai negalėtų visose veiklose bei gyvenimo situacijose įgyvendinti šią pareigą. Galbūt ateityje atsirastų tobulesnis dirbtinis intelektas, kuris sugebėtų įvertinti sudėtingesnes gyvenimo situacijas bei jo pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai galės būti išplėsta.

Bendro pobūdžio pareiga elgtis atsargiai ir rūpestingai gali būtų suvokiama plačiau. Pasak V. Mikėno, jeigu šalių elgesio nenustato nei įstatymas, nei sutartis, jų elgesys turi atitikti bendražmogiškus, t.y. sąžiningumo, teisingumo, protingumo kriterijus, gerus

papročius, visuomenės moralės principus (Mikelėnas, 1995, p. 104). Teisės doktrinoje nurodoma, kad sąžiningumas yra bendrasis civilinės teisės principas, įtvirtintas CK 1.5 straipsnyje. Psichologiniu požiūriu sąžiningumas reiškia asmens įsitikinimą, kad jis elgiasi taip, kaip reikalauja teisė bei moralė. Sąžiningumas objektyviau požiūriu reiškia asmens elgesio atitikimą kriterijams, kuriuos yra nustačiusi moralė, įtvirtinusi teisė, žmonių bendravimo taisyklės, kurios yra numanomas bei neužrašytos, tradicijos, papročiai ir t.t (Mikelėnas, 2002, p. 192-193). Kaip dirbtiniam intelektui, netgi pačiam autonomiškiausiam, reikėtų žinoti, kas yra bendražmogiškas elgesys, visuomenės moralės principai bei geri papročiai? Aišku, jis kuriamas laikantis tam tikrų etikos standartų, reikalavimų bei principų, visuotinai pripažintų taisyklių. Pavyzdžiui, šie standartai yra išskirti aukštos ekspertų grupės dirbtinio intelekto klausimais pateiktose etikos gairėse. Jose, be visų kitų nurodytų principų, yra minimi keturi etikos principai, kurių reikia laikytis kuriant dirbtinį intelektą – pagarbos žmogaus autonomijai principas, žalos prevencijos principas, teisingumo principas bei paaiškinamumo principas (Patikimo DI etikos gairės, 2018). Būtų galima traktuoti, kad tai yra į dirbtinį intelektą įdiegti teisingumo, protingumo, sąžiningumo ir t.t. kriterijai. Tačiau gyvenimo situacijos būna labai sudėtingos bei jos reikalauja didelio sąmoningumo, sąžinės jausmo, žmogiškų jausmų ir t.t. Todėl dirbtiniam intelektui gali nepakakti įdiegtų principų jo programoje, jog jis sugebėtų elgtis atidžiai ir rūpestingai kaip žmogus.

Apibendrinus aukščiau išdėstytą medžiagą, galima daryti išvadą, kad dirbtinio intelekto veiksmai gali būti neteisėti. Jis gali neįvykdyti ar netinkamai įvykdyti teisės normoje numatytą pareigą ar atlikti teisės normoje draudžiamą veiksmą. Tačiau bendros pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai apimtis priklauso nuo asmens veiklos pobūdžio pavojingumo. Todėl dirbtinis intelektas šią pareigą įvykdyti gali iki tam tikros ribos, kiek leidžia žmogaus įdiegtos programos, nes nuo tam tikro lygio, t.y. sudėtingose gyvenimiškose situacijose bei veiklose gali reikėti didesnio sąmoningumo, kurio dirbtinis intelektas šiuo metu neturi.

3.2. Priežastinis ryšys

Kitas svarbus civilinės teisės pažeidimo elementas yra priežastinis ryšys. Priežastinio ryšio samprata yra pateikta Civilinio kodekso 6.247 straipsnyje. Jame yra nurodyta, kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Tad kaip nurodo V. Mizaras, civilinė atsakomybė atsiranda tik esant priežastiniam asmens neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos ryšiui (Mizaras, 2003, p. 93). Taigi, ar gali tarp neteisėtų dirbtinio intelekto veiksmų bei atsiradusios žalos egzistuoti priežastinis ryšys?

Pats priežastinis ryšys, kaip civilinės atsakomybės sąlyga yra labai svarbi, nes apsprendžia civilinės atsakomybės ribas (Mikelėnas, 1995, p. 197). Kasacinio teismo praktikoje taip pat išskiriamas priežastinio ryšio nustatymo civilinėje byloje procesas. Šį procesą galima išskirti į du etapus. Pirmajame etape nustatomas faktinis priežastinis ryšys ir sprendžiama, ar žalingi padariniai būtų galėję atsirasti, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo. Antrajame etape įtvirtinimas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo (LAT Civilinių bylų skyriaus 2019 m. birželio 4 d. nutartis). Tačiau šio skyriaus tikslas nėra išnagrinėti visų galimų priežastinio ryšio taikymo niuansų. Reikia nustatyti, ar apskritai gali egzistuoti priežastinis ryšys tarp dirbtinio intelekto neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos.

Nagrinėjant neteisėtumo sąlygą (3.1. neteisėtumas), buvo nustatyta, kad dirbtinis intelektas gali neįvykdyti ar netinkamai įvykdyti teisės normoje numatytą pareigą ar atlikti teisės normoje draudžiamą veiksmą. Kaip pavyzdys buvo pateiktas kelių eismo taisyklių 109 straipsnyje nurodytos pareigos pažeidimas: „sukdamas į kairę (apsisukdamas) ne sankryžoje, vairuotojas privalo duoti kelią priešinga kryptimi tiesiai arba į dešinę važiuojančioms transporto priemonėms, o kur leidžiama lenkti, – ir lenkiančioms transporto priemonėms“ (Kelių eismo taisyklės, 2003). Pavyzdžiui, sugedo savaeigio automobilio jutiklis, jis nesugebėjo tinkamai įvertinti situacijos bei sukdamas į kairę, nedavė kelio priešinga kryptimi tiesiai važiuojančiai mašinai ir todėl įvyko avarija. Akivaizdu, kad tarp neteisėtų veiksmų - kelio nedavimas priešinga kryptimi tiesiai važiuojančios mašinos bei žalos atsiradimo – sugadintos mašinos, kuri važiavo priešinga kryptimi tiesiai, egzistuoja priežastinis ryšys.

Kitas pavyzdys, nurodytas nagrinėjant neteisėtumo sąlygą (4.1. neteisėtumas) buvo susijęs su bendros pareigos elgtis atsargiai bei atsakingai pažeidimu. Pavyzdžiui, nors mieste galima važiuoti 50 km/val. greičiu, tačiau atidumo ir atsargumo pareiga reikalauja

sumažinti greitį, laikytis didesnio atstumo, jeigu ant kelio yra susidaręs ledas. Jei savaeigės mašinos, kuri valdoma dirbtiniu intelektu, sugedęs jutiklis, jis gali blogai apskaičiuoti ir įvertinti esamą situaciją bei nesilaikyti reikiamo atstumo ar nesumažinti greičio. Todėl gali įvykti avarija. Tarp neteisėtų veiksmų, atidumo ir atsargumo pareigos pažeidimo, kai blogai apskaičiuojama esam situacija ir nepasirenkamas saugus greitis bei žalos atsiradimo – įvykusios avarijos, kurios metu sudaužyta kita mašina, egzistuoja priežastinis ryšys. Tačiau, kaip buvo nurodyta nagrinėjant neteisėtumo sąlygą (4.1. neteisėtumas) gali būti sudėtingesnių gyvenimo situacijų, kur bendra pareiga elgtis atsargiai bei rūpestingai reikalauja didesnio sąmoningumo. Kadangi dirbtinis intelektas šiuo metu jo neturi, jis gali neatitikti minėtosios pareigos standartų. Automatiškai kiltų problemų nustatant priežastinį ryšį, nes civilinė atsakomybė atsiranda esant priežastiniam asmens neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos ryšiui.

Apibendrinant galima teigti, kad priežastinis ryšys gali egzistuoti tarp dirbtinio intelekto neįvykdytos ar netinkamai įvykdytos teisės normoje numatytos pareigos ar atlikto teisės normoje draudžiamo veiksmo bei atsiradusios žalos. Taip pat tam tikrose situacijose, kurios nėra labai sudėtingos bei dirbtinis intelektas yra tinkamai užprogramuotas jose elgtis, galima nustatyti priežastinį ryšį tarp pažeistos bendros pareigos elgtis atsargiai bei rūpestingai ir atsiradusios žalos. Tačiau situacijose, kurios yra sudėtingos bei reikalauja didesnio sąmoningumo, nustatant priežastinį ryšį gali kilti problemų.

3.4. Kaltė

Kita labai svarbi civilinės atsakomybės sąlyga, kurią reikia nustatyti, jeigu dirbtinis intelektas būtų teisinių santykių subjektas ir būtų norima nustatyti civilinę atsakomybę už jo veiksmais padarytą žalą – yra kaltė. Kaltė civilinėje teisėje yra suprantama objektyviają prasme (Abramavičius, Mikelėnas, 2010, p. 364). Tai įtvirtinta Aukščiausiojo Teismo praktikoje, kurioje nurodoma, kad „kaltė turi būti suvokiama kaip asmens elgesio objektyvus neatitikimas reikiamam apdairumui ir rūpestingumui, kuris buvo būtinas konkrečiose aplinkybėse, kad asmuo nepadarytų žalos“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje).

Civilinio kodekso 6.248 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuo kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės. Šio straipsnio 3 dalyje yra pateiktas kaltės apibrėžimas – laikoma, kad asmuo kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis

sąlygomis buvo būtina (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Ši apibrėžimą patvirtina ir teismų praktika, kuri numato, kad asmuo pripažįstamas kaltu dėl žalos padarymo, jeigu jo elgesys neatitinka įstatymuose ar kituose teisės aktuose nustatytų veikimo tam tikroje situacijoje standartų, nes jis nesugebėjo elgtis taip, kaip turėjo pasielgti protingas žmogus (LAT 2000 m. birželio 16 d. padaryta teismų praktikos taikant įstatymus dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu, aprobavimo apžvalga). Vienas pagrindinių požymių, kurį reikia įvertinti, norint nustatyti, ar žmogus yra kaltas - situaciją reikia vertinti protingo žmogaus akimis. Lingvistiškai aiškinant šį sakinį yra aišku, kad standartas yra paremtas žmogaus suvokimu. Dirbtinio intelekto pavadinime yra įtvirtinta „dirbtinio“ sąvoka, todėl jis negali būti žmogus, nes yra žmogaus sukurtas. Tačiau pasaulis nėra statiškas, o yra sudarytas iš procesų, todėl kokią reguliavimą mes turime šiandien, tai dar nereiškia, kad tokį turėsime ir ateityje. Galbūt ateityje sukūrus sąmoningą dirbtinį intelektą, bus galima teigti, kad situaciją reikia vertinti ne protingo žmogaus akimis, o protingo dirbtinio intelekto jutikliais. Taip pat galima daryti prielaidą, kad visas kaltės institutas bus suformuotas ir pakeistas iš esmės. Tačiau kaip bebūtų, šiai dienai tai yra prieštaravimas, kurį reikia įvardinti.

Pati problematiškiausia vieta vertinant dirbtinį intelektą yra kaltės forma. Civilinio kodekso 6.248 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad kaltė gali pasireikšti tyčia arba neatsargumu (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Civilinio kodekso komentare numatyta, kad tyčia laikomas toks asmens elgesys, kai sąmoningai siekiama padaryti žalos arba sąmoningai leidžiama jai atsirasti (Mikelėnas ir kt., 2003, p. 339). Nagrinėjat civilinę atsakomybę nurodoma, kad tam tikrai veiklai įvykdyti reikalingas sąmoningumas. Taip pat analizuojant dirbtinį intelektą teigiama, kad sąmoningas dirbtinis intelektas dar nėra sukurtas. Tai ką tiksliai reiškia sąmonė? Aišku, jos tiksliai apibrėžti nėra įmanoma, tačiau ši sąvoka labai svarbi, norint išsiaiškinti skirtumus tarp dirbtinio bei tikro intelekto. Šie skirtumai atsispindi teisiniame reguliavime. Filosofijos žodyne pateiktas toks sąmonės apibūdinimas – „aukščiausia, tik žmogui būdinga objektyvios tikrovės atspindėjimo forma. Sąmonė yra visų psichinių procesų, aktyviai dalyvaujančių žmogui suvokiant objektyvų pasaulį ir savo būtį. Sąmonės negalima tapatinti tikrai su žinojimu, loginiu mąstymu. Jeigu žmogus tikrai atlikinėtų vieną po kitos logines operacijas, bet praktiškai nejusėtų, nejausėtų, neišgyventų nuolatinio savo sąvokų reikšmių santykio su aktyviais tikrovės veiksmais ir suvokimais, jau jis nesuprastų ir nesuvoktų nei tikrovės, nei savęs paties, t.y. neturėtų sąmonės“ (Filosofijos žodynas, 1975, p. 375). Taigi, sąmonė yra sudėtingiausia bei aukščiausia psichinė veikla, kuri padeda suprasti aplinką, suvokti save. Filosofijos žodyne pateiktas apibrėžimas išskiria ir turbūt vieną pagrindinių požymių, kuo

skiriasi dirbtinis intelektas nuo žmogaus intelekto. Dirbtinio intelekto veikimas paremtas algoritmais ir loginėmis operacijomis, tačiau jis negali jausti, išgyventi nuolatinių savo sąvokų reikšmių santykio su aktyviais tikrovės veiksmis. Kadangi dirbtinis intelektas neturi šių savybių, iš kurių susideda sąmonė, tai jam trukdo sąmoningai siekti žalos, nes negali jausti bei išgyventi, kad būtent kažkoks reiškinys gali būti žalingas.

Kaip minėta, kita išskirta kaltės forma yra neatsargumas. Civilinio kodekso komentare yra nurodyta, kad neatsargiu laikomas toks elgesys, kai asmuo atitinkamomis aplinkybėmis elgiasi nepakankamai apdairiai, rūpestingai, atidžiai (Mikelėnas ir kt., 2003, p. 339). Nurodytame apibūdinime išskirtas atsargumo požymis. Teisės doktrinoje nurodoma, kad atsargus elgesys – tai rūpestingas, apdairus, teisėtas asmens veikimas konkrečioje situacijoje, kai jis numato būsimą elgimosi būdą, jo padarinius ir geba veikti taip, kad neatsirastų žalos (Drukteinienė, S., Norkūnas, A. 2017, p. 35). Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinėje byloje nurodoma, kad „atsakovė važiavo ne pagrindiniu keliu <...> Jos padėtis sąlygojo, kad ji privalėjo įsitikinti, kad važiuoja ne pagrindiniu keliu. Tai padariusi, ji privalėjo elgtis pagal Kelių eismo taisyklių nurodymus – duoti kelią – nesutrukdyti pagrindiniu keliu važiuojančiai transporto priemonei, Objektyviai to atsakovė nepadarė, vadinasi, nebuvo pakankamai atidi ir rūpestinga“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje). Savaeigė transporto priemonė taip pat galėtų jutikliais fiksuoti aplinkos duomenis, jutiklių surinktus duomenis paversti informacija - įvertinti, kad važiuoja pagrindiniu keliu bei priimti atitinkamą veiksmą, - duoti kelią pagrindiniu keliu važiuojančiai mašinai. Taip pat ji to gali nepadarinti, dėl viename iš procesų atsiradusio defekto bei nepraleisti pagrindiniu keliu važiuojančio automobilio. Tačiau ar galima teigti, kad toks savaeigės mašinos elgesys neatitinka apdairumo, rūpestingumo, atidumo standarto, t.y. kad jis nenumatė galimų kilti padarinių todėl elgėsi neatsargiai? Kaip ir tyčios, taip ir neatsargumo atveju elgtis atsargiai bei rūpestingai reikia sąmoningumo. Kaip minėta aukščiau, dirbtinis intelektas šiuo metu atlieka vieną po kitos logines operacijas, bet praktiškai neįstai, neįsąmoningai, neišgyventi nuolatinių savo sąvokų reikšmių santykio su aktyviais tikrovės veiksmis ir suvokimais, todėl negalėtų numatyti, galimų kilti padarinių. Aišku, kaip buvo minėta nagrinėjant neteisėtumo sąlygą (3.1 neteisėtumas), tam tikroje apimtyje dirbtinis intelektas gali elgtis „atsargiai“, tačiau jis taip elgsis tikrai ne todėl, kad sąmoningai suvokia įvykius ir juos išgyvena. Panašiai teigia ir S. Griffiths, kur nurodo, jog skirtumas tarp natūralaus ir dirbtinio intelekto yra tas, kad būtent natūralus intelektas turi suvokimo, sąmonės modulį, o dirbtinis intelektas visas savo funkcijas atlieka be vadinamosios vidinės reprezentacijos sistemos (Griffiths, 2014). Todėl ar būtų teisinga bei sąžininga dirbtinį intelektą kaltinti už

tai, ko jis nesuvokia? Pasak A. Bertolini, nėra protinga laikyti mašiną kalta už savo elgesį, nes ji nepasirinko veikti tam tikru būdu ir ji neturi intencionalumo, kuris galėtų būti suteikiamas teisinės sankcijos. Kitaip tariant, mašinos negalima kaltinti, nes ji nesuvokia ir nevertina savo egzistencijos ir nesiekia jos išsaugoti (Bertolini, 2020, p. 37)

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad šiuo metu kaltės, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, taikymas dirbtiniam intelektui už jo veiksmais padarytą žalą kelia daugiausia problemų. Dirbtinis intelektas šiuo metu atlieka vieną po kitos logines operacijas, bet praktiškai nejusų, nejausų, neišgyventų nuolatinio savo sąvokų reikšmių santykio su aktyviais tikrovės veiksmais ir suvokimais. Tai jam trukdytų sąmoningai siekti žalos, nes jis negali justti bei išgyventi, kad būtent kažkoks reiškinys gali būti žalingas. Tam tikromis aplinkybėmis, kurios nėra labai sudėtingos bei yra apibrėžtos dirbtinio intelekto programoje, jis galėtų elgtis pakankamai apdairiai, rūpestingai ir atidžiai. Tačiau situacijose, kuriose reikia aukšto tikrovės suvokimo lygio, dirbtiniam intelektui kiltų keblumų įgyvendinant rūpestingo, atidaus, teisėto asmens veikimo standartą.

3.5. Žala ir nuostoliai

Sekanti civilinės atsakomybės sąlyga - žala. Remiantis V. Mikelėnu, neteisėtais veiksmais arba neveikimu visada padaromas tam tikras neigiamas poveikis įvairiems objektams. Neigiamas poveikis gali pasireikšti objekto ekonominės vertės sumažėjimu, jo kokybinių savybių praradimu, visišku objekto sunaikinimu ir pan. (Mikelėnas, 1995, p. 141). Tad ar dirbtinis intelektas savo veiksmais galėtų sukelti neigiamą poveikį įvairiems objektams?

Civilinio kodekso 6.249 straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Pasak V. Mikelėno, žala gali būti turtinė, kai nukenčia asmens ekonominiai interesai, ir neturtinė, kai nukenčia asmens neturiniai interesai (Mikelėnas ir kt., 2003, p. 342). Pateiktas žalos apibrėžimas nenumato jokių išskirtinių sąlygų, kad tik tam tikri subjektai gali padaryti žalą, kitaip tariant, kad tam reikia subjektiškumo. Nagrinėjant neteisėtumo sąlygą (3.1. neteisėtumas), buvo numatyta, kad dirbtinis intelektas, gali neteisėtu elgesiu pažeisti bet kokioje teisės normoje numatytą pareigą (jos nevykdymu ar netinkamu vykdymu) bei atlikti teisės normoje draudžiamą veiksmą bei buvo įtvirtinta, kad kelių eismo taisyklės reglamentuotos daugelyje teisės aktų, todėl dažniausiai vairuotojų veiksmų neteisėtumas pasireiškia

konkrečios teisės normos pažeidimu (Abramavičius, Mikelėnas, 2010, p. 290). Tad buvo pažymėta, kad dirbtiniu intelektu valdomas savaeigis automobilis gali šias normas taip pat pažeisti bei pateiktas konkretus pavyzdys. Kelių eismo taisyklių 109 straipsnyje yra nurodyta, kad sukdamas į kairę (apsisukdamas) ne sankryžoje, vairuotojas privalo duoti kelią priešinga kryptimi tiesiai arba į dešinę važiuojančioms transporto priemonėms, o kur leidžiama lenkti, – ir lenkiančioms transporto priemonėms (Kelių eismo taisyklės, 2003). Todėl ši pareiga galiotų ir savaeigiam automobiliui valdomam dirbtiniu intelektu bei šios pareigos neįvykdymas būtų jo neteisėtas elgesys. Netinkamas šios pareigos vykdymas gali sukelti žalą - neigiamą poveikį įvairiems objektams, t. y. nukentėjusiojo, kuris duoto pavyzdžio atveju vairavo mašiną, turtiniai ar kitokie praradimai, dėl kurių nukentėjo jo turtinė padėtis arba buvo padarytas neigiamas poveikis neturtiniams interesams. Turtinė padėtis numatyto pavyzdžio atveju gali būti mašinos sudaužymas, neturtiniai interesai – nukentėjusio vairuotojo sveikatos sužalojimas ir pan.

Kaip buvo numatyta nagrinėjant neteisėtumą sąlygą (3.1. neteisėtumas) elgesys gali pasireikšti bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir atsargiai pažeidimu bei buvo pateiktas pavyzdys – nors mieste galima važiuoti 50 km/val greičiu, tačiau jeigu ant kelio susidarė ledas, autotransporto priemonės vairuotojas privalo elgtis atidžiai ir atsargiai bei sumažinti greitį, laikytis didesnio atstumo ir t.t. Savaeigė mašina, valdoma dirbtiniu intelektu, taip pat galėtų įvertinti, kad ant kelio susidarė ledas. Jei jis nesilaikytų šios bendros pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai, galėtų taip pat kilti žala – įvykti avarija. Avarijos metu gali kilti žala – sudaužomas kitas automobilis. Tačiau gyvenime yra sudėtingesnių veiklų bei gyvenimo situacijų, kur bendro pobūdžio pareigos suvokimas bei jos įgyvendinimas reikalauja didesnio sąmoningumo, kurio dirbtinis intelektas neturi. Tad jeigu kyla problemų šioje vietoje nustatyti dirbtinio intelekto neteisėtą veikimą pažeidus didesnio sąmoningumo reikalaujamą bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, gali kilti problemų nustatant iš to kylančią žalą.

Šiuo metu dirbtinis intelektas gali padaryti žalą pažeisdamas daugumą turtinių bei neturtinių interesų – žmogaus sveikatą, gyvybę, nuosavybę ir t.t.. Tačiau kaip dėl tam tikrų asmeninių neturtinių teisių, ar dirbtiniam intelektui jas būtų įmanoma pažeisti? Civilinio kodekso 2.20 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad kiekvienas fizinis asmuo turi teisę į vardą bei neleidžiama įgyti teisių ir pareigų prisidengiant kito asmens vardu (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Pavyzdžiui, klastojant asmens dokumentus, sudarant apsimestinį sandorį, pasirašant kito asmens vardu skundus ar pareiškimus, siunčiamus valstybės ir savivaldybės institucijoms ir t. t. (Mikelėnas ir kt., 2002, p. 60). Taigi, šios žalos padarymas reikalauja sąmoningumo, t. y. sąmoningai suvokti, kad

dokumentas yra klastojamas, nes jis pasirašomas kitu asmens vardu bei siekti tokios žalos padarymo. Vargu ar dirbtinis intelektas galėtų įgyvendinti tokią operaciją, nebent jis būtų užprogramuotas sąmoningai klastoti dokumentus ir pan. Tačiau dirbtinis intelektas turėtų būti kuriamas laikantis tam tikrų etikos principų bei reikalavimų (Patikimo DI etikos gairės, 2018). Šie etikos principai bei reikalavimai neleistų kurti tokio pobūdžio dirbtinio intelekto sistemos.

Apibendrinus aukščiau išdėstyta medžiaga, galima teigti, kad dirbtinis intelektas gali sukelti žalą, t.y. nukentėjusiojo turtinio ar neturtinio intereso pažeidimą. Kadangi žala padaroma neteisėtais veiksmais, gali kilti problemų nustatant žalą, padaromą bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimu, nes tai reikalauja sąmoningumo, kurio dirbtinis intelektas šiuo metu neturi. Tam tikrais atvejais dirbtinis intelektas gali įgyvendinti bendro pobūdžio pareigos elgtis atsargiai ir rūpestingai standartą veikloje, kuri nėra labai sudėtinga. Todėl iš tokios pareigos pažeidimo gali kilti žala. Taip pat sąmoningumo reikia pažeidžiant tam tikras asmenines neturtines teises, pavyzdžiui, asmens teisę į vardą, kurio dirbtinis intelektas, kaip minėta, neturi, todėl šios teisės negalėtų pažeisti.

4. Nuostolių apskaičiavimas

Laikant dirbtinį intelektą civilinių teisinių santykių subjektu ir taikant jam civilinę atsakomybę, kiltų problemų apskaičiuojant ir atlyginant jo padarytą žalą. Civilinio kodekso 6.251 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtina, kad teismas, atsižvelgdamas į atsakomybės prigimtį, šalių turtinę padėtį ir jų tarpusavio santykius, gali sumažinti nuostolių atlyginimo dydį, jeigu dėl visiško nuostolių atlyginimo atsirastų nepriimtinių pasekmių (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Tai nurodoma ir teisės doktrinoje, kurioje yra numatyta, kad dažnai susiduriama su visiško žalos atlyginimo ir teisingo žalos atlyginimo principų konfliktu. Tai reiškia, kad žala turi būti atlyginama ne mechaniškai, taikant visiško žalos atlyginimo principą, o stengiantis ją atlyginti protingai ir sąžiningai (Mikelėnas, 1995, p. 146). Taigi, jeigu dirbtinis intelektas būtų teisinių santykių dalyviu, ar jam būtų galima sumažinti nuostolių atlyginimo dydį?

Teisinių santykių subjektas turi subjektiškumą, kuris susideda iš dviejų struktūrinių elementų – teismo ir veiksnio (Baublys ir kt., 2012, p. 430). Civilinio kodekso 2.4. straipsnio 1 dalyje nurodytas fizinių asmenų civilinio teismo turinys, kur be visų išvardintų požymių yra nurodyta, kad fiziniai asmenys, vadovaujantis įstatymais, gali turėti turtą, kaip privačios nuosavybės objektą, teisę verstis ūkine komercine veikla, pasirinkti veiklos rūšį, taip pat turėti kitokias turtines ir civilinės teisės saugomas asmenines neturtines teises (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Kadangi dirbtinis intelektas negalėtų būti teisinių santykių subjektu, jis neturėtų teismo ir veiksnio. Todėl neturėtų teismo turinyje nurodytų teisių: turto, verstis ūkine komercine veikla, pasirinkti veiklos rūšį ir t.t. Taip pat dirbtinis intelektas negalėtų to įgyvendinti praktiškai, dėl fizinių galimybių stokos – tam reikia atitinkamų savybių, kurias šiuo metu gali turėti tik žmogus. Tad, jeigu dirbtinis intelektas neturi teismo turinyje numatytų teisių, jis negali turėti sunkios turtinės padėties. Todėl teismas negalėtų jam sumažinti nuostolių atlyginimo dydžio.

Reikia pažymėti, kad įstatyme nėra išvardyta visų kriterijų, į kuriuos atsižvelgdamas teismas gali sumažinti atlygintinų nuostolių dydį, todėl jame yra pateiktas tik pavyzdinis sąrašas (Mikelėnas ir kt. 2003, p. 347). Remiantis protingumo ir sąžiningumo principais, atsižvelgiant į konkrečią situaciją, teismas gali nurodyti kitokius kriterijus. Teisės doktrinoje yra pažymėti papildomi kriterijai, į kuriuos teismas gali atsižvelgti bei sumažinti nuostolių atlyginimo dydį. Pavyzdžiui, pažeidėjo kaltės laipsnis, jo elgesys, ar jis gailisi dėl savo poelgio, ar atsiprašė nukentėjusio, ar visgi to nepadarė. (Abramavičius, Mikelėnas, 2010, p. 273) Šie išvardyti kriterijai – gailėjimasis dėl savo poelgio, atsiprašymas

nukentėjusiojo, tyčia ar neatsargumas – kyla iš žmogiškų savybių, tokių kaip atjauta, suvokimas, sąžinė, jausmai, moralė ir t.t. Šių savybių dirbtinis intelektas šiuo metu neturi. Pasak Europos Parlamento pranešėjos M. Delvaux, dirbtinis intelektas gali parodyti užuojautą, tačiau jis niekada nejaus užuojautos (M. Delvaux, 2017)

Taigi, kadangi šiuo metu dirbtinis intelektas negali būti teisinių santykių subjektu, jis negali turėti teisnumo bei jo turinyje nurodytų teisių. Viena iš šių teisių yra turto turėjimas. Todėl neturėdamas turto, dirbtinis intelektas negali turėti sunkios turtinės padėties, į kurią teismas galėtų atsižvelgti bei sumažinti nuostolių atlyginimo dydį. Taip pat jis negali atsiprašyti nukentėjusiojo bei galėtis dėl savo poelgio. Šie kriterijai taip pat svarbūs, į kuriuos gali būti atsižvelgiama mažinant nuostolių atlyginimo dydį.

5. Civilinė atsakomybė be kaltės

Pirmuose skyriuose buvo nustatyta, kad dirbtinio intelekto subjektiškumas civilinės atsakomybės požiūriu ir galimybė pačiam atsakyti už savo veiksmais padarytą žalą kelia daug prieštaravimų ir neatitikimų Lietuvos Respublikos teisės sistemoje. Šiame skyriuje bus įgyvendintas ketvirtasis šio darbo uždavinys – išnagrinėtas civilinės atsakomybės taikymas be kaltės už dirbtinio intelekto padarytą žalą.

Šiuo metu dirbtinis intelektas pats negali atsakyti už savo veiksmais padarytą žalą. Tačiau teisėje negali būti tokios situacijos, kad yra atsiradusi žala ir niekas už ją neatsako. Kaip nurodo atsakomybės ir naujų technologijų ekspertų grupė, šiuo metu nėra poreikio suteikti teisinį subjektiškumą atsirandantiems skaitmeniniams technologijoms, nes net ir visiškai autonominių technologijų daromą žalą paprastai galima sumažinti iki rizikos fiziniams asmenims arba esamoms juridinių asmenų kategorijoms (Report on Liability for Artificial Intelligence and other emerging digital technologies, 2019). Šio probleminio klausimo sprendimą, kas turi atsakyti už dirbtinio intelekto veiksmais padarytą žalą, pateikia N. Gaubienė, kuri perfrazuoja skambiają prancūzų frazę - „Cherchez la femme“, kas lietuviškai reiškia „ieškok moters“. Dirbtinio intelekto atveju – „cherche l’homme“ – visada reikia ieškoti už šios technologijos slypinčio žmogaus. Todėl šiuo metu neišvengiamai civilinė atsakomybė už dirbtinio intelekto padarytą žalą tenka jo kūrėjui – žmogui (Gaubienė, 2019).

Dirbtinis intelektas dėl savo sąsajumo, autonomiškumo ir priklausomybės gali atlikti užduotis beveik ar visiškai nekontroliuojamos arba neprižiūrimos žmogaus (Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui, 2020). Dažnai žmogus negali kontroliuoti dirbtinio intelekto daromų veiksmų bei apskritai jų numatyti. Tokiu atveju atsakomybė kyla be kaltės, nes atsakingas už dirbtinį intelektą žmogus, net jei jis buvo apdairus ir rūpestingas, vis tiek negali išvengti dirbtinio intelekto padarytos žalos. Kaip nurodoma pranešime su rekomendacijomis Komisijai, techniniu požiūriu tiesiogine arba netiesiogine žalos ar nuostolių priežastimi gali būti bet kuri dirbtinio intelekto sistemomis grindžiama fizinė ar virtuali veikla, prietaisai ar procesai, tačiau beveik visais atvejais jie yra sistemų kūrėjų, diegėjų arba jomis manipuluojančių asmenų veiklos rezultatas (Pasiūlymas dėl Europos Parlamento rezoliucijos su rekomendacijomis Komisijai, 2020). Dar iki dirbtinio intelekto sukūrimo, dėl spartaus pramonės vystymosi ir didelės mokslo bei technikos pažangos vis sunkiau tapo taikyti civilinę atsakomybę esant dirbtinio intelekto sukeltai kaltei. Palaipsniui civilinės atsakomybės tik esant kaltei teoriją pradėjo keisti kita – rizikos teorija (Mikelėnas, 1995, p. 220). Dabartyje ši teorija ypač aktuali, nes dirbtinio intelekto

veikimo principas vis sudėtingėja, jis taikomas ar pradedamas taikyti vis jautresnėse ir svarbesnėse gyvenimo srityse (medicinoje, pramonėje, transporte ir t.t.), todėl jis kelia didesnę riziką asmenų turciniams bei neturciniams interesams.

Atvejai, kai civilinė atsakomybė atsiranda ir taikoma, nesant žalą padariusio asmens kaltės, vadinami absoliučia arba griežta atsakomybe. Kaip pažymi M. A. Jones, griežtoji atsakomybė yra tuomet, kai subjektas atsako už nenumatytą žalą arba kai subjektas atsako už numatytą žalą, nepriklausomai nuo to ar jis imasi visų protingų atsargumo priemonių ar ne (Gordley, 2007, p. 157). Teisės doktrinoje nurodoma, kad šios teorijos esmę sudaro postulatas: „jeigu asmens veikla ar jo veikloje naudojami daiktai kelia didesnę žalos atsiradimo riziką, o šis asmuo, nors ir suvokdamas egzistuojančią riziką, tačiau jos nepaisydamas, savo veiklos neatsisako, vadinasi, jis prisiima visą atsakomybę už rizikos realizavimąsi, t. y. už žalos atsiradimą (Mikelėnas, 1995, p. 229). Nagrinėjamos temos atveju, asmuo savo veiklos neatsisako, nes dirbtinis intelektas yra viena iš pelningiausių, perspektyviausių bei naudingiausių technologijų pasaulyje.

Atsakomybės už daiktų padarytą žalą filosofinis pagrindimas remiasi asmenybės tęstinumu, persikūnijimu bei atgimimu aplinkinio pasaulio objektuose. Asmuo, naudodamasis daiktais, tarsi susilieja su jais, transformuoja į juos dalį savęs (Mikelėnas, 1995, p. 14). Panašiai teigia ir vienas garsiausių pasaulio filosofų G.W.F. Hegel, kuris nurodo, jog asmuo turi teisę įkurdinti savo valią kiekviename daikte, kuris dėl to tampa jo, gauna žmogaus valią kaip savo substancialų tikslą, kadangi daiktas savyje to neturi (Hegel, 2000, p. 106). Iš tiesų dirbtinis intelektas negimė ir pats savęs nesukūrė, visos jo savybės, kurios kelia didelę riziką, yra įdiegtos ir sukurtos žmogaus. Dirbtinio intelekto idėja kilo žmogaus galvoje, būtent mintyse buvo sugalvota visa, kas susiję su dirbtiniu intelektu. Asmuo, sukūręs dirbtinį intelektą, atgimė ir pratęsė savo asmenybę jame – jo mintys realizavosi fiziniame bei materialiam pasaulyje. Kadangi asmuo sugalvojo dirbtinį intelektą bei įgyvendino šią idėją, turi atsakyti už jo veiksmis padarytą žalą.

Atrodo, jeigu kažkoks objektas kelia riziką, būtų galima uždrausti jo naudojimą. Tačiau kaip nurodo V. Mikelėnas, uždrausti asmeniui užsiimti rizikinga veikla nėra pagrindo, nes ta veikla paprastai yra socialiai naudinga (Mikelėnas, 1995, p. 229). Visuomenei dirbtinis intelektas tikrai yra naudingas. Kaip nurodoma pranešime Komisijai, dirbtinis intelektas gali pagerinti medicininę apžiūrą ir darbo sąlygas, padėti geriau integruoti neįgaliuosius ir vyresnio amžiaus žmones į visuomenę bei padėti kovoto su klimato kaita. (Pasiūlymas dėl Europos Parlamento rezoliucijos su rekomendacijomis Komisijai, 2020). Dirbtinio intelekto baltojoje knygoje numatyti požymiai, kurie papildo dirbtinio intelekto galimos teikiamos naudos sąrašą. Dirbtinis intelektas gali padėti

efektyviau ūkininkauti, didinti gamybos sistemų veiksmingumą dėl prognozuojamosios priežiūros, didinti europiečių saugumą, sukurti mažiau gendančią buitines įrangą, saugesnio ir švaresnio transporto sistemas, geresnės viešąsias paslaugas, plėtros galimybes verslui ir t.t. (DI baltoji knyga, 2020, p. 1).

Taigi, kadangi dirbtinis intelektas negali atsakyti už savo veiksmais padarytą žalą, todėl atsakyti turi už jį atsakingas asmuo. Šiuo atveju taikoma griežtoji civilinė atsakomybė nesant žalą padariusio asmens kaltės. Toliau bus aptarti tokie griežtosios atsakomybės atvejai: civilinė atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą bei civilinė atsakomybė už netinkamos kokybės produktais padarytą žalą.

5.1. Civilinė atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą.

Vienas iš galimų civilinės atsakomybės taikymo atvejų, kai nėra žalą padariusio asmens kaltės, yra jos taikymas už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą. Kaip pastebi V. Mikelėnas, didžiausiu pavojaus šaltiniu yra pats žmogus, sukūręs įvairiausių pavojų nešančius objektus, medžiagas ir technologijas (Mikelėnas, 1995, p.246). Viena iš tokių pavojingų technologijų, kurias sukūrė žmogus, yra dirbtinis intelektas. Tačiau ar dirbtinis intelektas gali atitikti didesnio pavojaus šaltinio sąvoką bei kas būtų didesnio pavojaus šaltinio valdytojas?

Civilinė atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą yra įtvirtinta civilinio kodekso 6.270 straipsnyje. Šio straipsnio 1 dalyje yra numatyta, kad asmuo, kurio veikla susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams, privalo atlyginti didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą, jeigu neįrodo, kad žala atsirado dėl nenugalimos jėgos arba nukentėjusiojo asmens tyčios ar didelio neatsargumo (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Kaip jau buvo minėta, civilinės atsakomybės už didesnio pavojaus šaltinių padarytą žalą teorinis pagrindas yra rizikos teorija. Civilinio kodekso komentare 6.270 straipsnis įtvirtina tik pavyzdinį didesnio pavojaus šaltinių sąrašą, nes baigtinio sąrašo neįmanoma pateikti. Didesnį pavojaus šaltinį apibūdina du kriterijai. Pirma, tam tikro objekto, veiklos kenksmingas savybes. Antra, žmogaus negalėjimą visiškai kontroliuoti objekto, veiklos kenksmingų savybių poveikio (Mikelėnas ir kt., 2003, p. 375). Panašūs kriterijai numatyti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje, kurioje teigiama, kad dėl tam tikro objekto ar veiklos, kaip keliančių didesnį pavojų aplinkiniams, pobūdžio sprendžiama pagal šiuos kriterijus: 1) itin didelę žalos atsiradimo riziką; 2) negalėjimą jos pašalinti atsargumo priemonėmis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje). Tad, kadangi šis civilinės atsakomybės modelis taikomas be

kaltės, nebelieka objektyvaus protingo žmogaus vertinimo standarto, kuris nurodo elgtis atitinkamomis sąlygomis rūpestingai ir apdairiai. Kaip nurodyta teismų praktikoje, reikalavimas laikytis visų įmanomų saugumo reikalavimų tokiu atveju neišnyksta, tačiau nėra esminis, nes, net ir elgiantis maksimaliai saugiai, išlieka realus žalos padarymo kitiems pavojus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 18d. nutartis civilinėje byloje). Šios aplinkybės itin išryškėja veikloje, kuri yra susijusi su dirbtiniu intelektu. Kaip nurodoma pranešime su rekomendacijomis Komisijai, dirbtinis intelektas yra sudėtingas, junglus, pažeidžiamas, gali būti modifikuojamas, turi savimokos gebėjimus bei potencialų savarankiškumą (pranešimas su rekomendacijomis Europos parlamento Komisijai, 2020). Būtent šie dirbtinio intelekto požymiai lemia tai, kad žmogus negali visiškai kontroliuoti dirbtinio intelekto poveikio, todėl žala gali kilti, nors jis taiko visas įmanomas atsargumo priemones. Pavyzdžiui, savaeigis automobilis, kuris valdomas dirbtiniu intelektu, gali vežti žmones be vairuotojo įsikišimo. Žmogus, sėdintis šalia, visiškai nekontroliuoja savaeigės mašinos, todėl net jei ir stengtųsi elgtis saugiai, tai gali visiškai neįtakoti dirbtinio intelekto programos priimtų sprendimų. Taigi, tai atitinka teismų praktikoje bei civilinio kodekso komentare nurodytą didesnio pavojaus šaltinio objekto pobūdžio antrąją sąlygą, t. y. negalėjimas pašalinti rizikos net ir taikant atsargumo priemones. Tačiau kaip nurodo D. Rimkutė, teismų praktikoje bei civilinio kodekso komentare nurodytą pirmąją sąlygą, ar tam tikras objektas ar veikla kelia itin didelę žalos atsiradimo riziką, atitinka ne kiekviena dirbtinio intelekto sistema. Pavyzdžiui, savivaldis automobilis ar traukinys gali sukelti daugiau žalos nei užklausa apie orus Apple Siri asistentui. Todėl, kaip jau aukščiau buvo minėta, nustatant ar dirbtinis intelektas kelia didesnę pavojų, yra fakto klausimas, todėl didesnio pavojaus šaltinio sąvoka taikoma individualiai kiekvienu atveju atskirai (Rimkutė, 2021). Tačiau dirbtinis intelektas, kuris kelia didesnę galimą riziką, pavyzdžiui savivaldis automobilis, patenka į Civilinio kodekso 6.270 straipsnio taikymo sritį. (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000).

Civilinio kodekso 6.270 straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad atsakovas pagal šį straipsnį yra didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, t. y. asmuo, valdantis šį šaltinį nuosavybės, patikėjimo teise ar kitokiu teisėtu pagrindu (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Remiantis šiais požymiais, galima teigti, kad valdytoją apibūdina tai, jog jis didesnę pavojaus šaltinį valdo teisėtu pagrindu. Tačiau ką tiksliai reiškia valdymas? Valdymo požymiai yra nurodyti Civilinio kodekso 4.22 str. 1 dalyje, kurioje teigiama, kad daikto valdymu laikomas faktinis daikto turėjimas turint tikslą jį valdyti kaip savą (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Todėl teisės doktrinoje yra nurodyta, kad valdytojo sąvoka apibūdinama pagal du požymius – teisinį ir faktinį. Teisine prasme valdytojas yra

asmuo, turintis tam tikrą teisę į daiktą, pvz. nuosavybės. Faktine prasme valdytojas yra tas asmuo, kuris faktiškai valdo ir naudoja daiktą (Abramavičius, A., Mikelėnas V. 2010, p. 367). Taigi, svarbu atkreipti dėmesį, kad valdytojo sąvoka reiškia ne tik teisėtą valdymą. Valdymas suprantamas platesne prasme. Tai teisė į daiktą arba faktiškas jo naudojimas. Šioje vietoje reikėtų patikslinti naudojimo požymius. Pasak D. Rimkutės, naudojimas reiškia naudos iš objekto ar veiklos gavimą (Rimkutė, 2021). Dirbtinio intelekto naudojimas tikrai suteikia naudos, todėl nors jo naudojimas yra rizikingas, valdytojas vis tiek jo neatsisako. Pavyzdžiui, drono savininkas, kuris valdomas dirbtiniu intelektu, būtų didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, bet ne drono programuotojas. Tačiau kaip nurodo A. Bertolini, klasikinę rizikos teoriją atitinkantis, valdytojo sąvokos aiškinimas, apsiribojantis teisėtu valdymu ir didesnio pavojaus šaltinio naudojimu tik iš dalies atitinka dabartinę teisinę realybę. Šiuo metu Europos Sąjungos politikos dokumentuose dominuoja nauja rizikos valdymo požiūrio teorija (Bertolini, 2020, p. 91-101). Pasak D. Rimkutės, klasikinė rizikos teorija paaiškina patį griežtos atsakomybės principą bei didesnio pavojaus šaltinio sąvoką bei jos požymius. Tačiau šioje teorijoje nėra numatyta, kad dirbtinio intelekto sistemų kontrolę prisiimtų ir asmenys, kontroliuojantys techninius dirbtinio intelekto sistemos sprendimus (Rimkutė, 2021). Tai būtų reikiamas žingsnis geresnio reguliavimo link. Asmenys, kurie kontroliuoja techninius dirbtinio intelekto sprendimus, gali atnaujinti dirbtinio intelekto programas bei apskritai jie yra atsakingi už jo veikimo principą. Nors valdytojas ir laikytųsi visų atsargumo priemonių, dirbtinis intelektas galėtų vis tiek sukelti žalą, kurią nulemtų techninis gedimas. Taikyti civilinę atsakomybę valdytojui tokiu atveju būtų nesąžininga. Nauja rizikos valdymo požiūrio teorija, kuri yra numatyta 2020 m. spalio 20 d. priimtoje Europos Parlamento rezoliucijoje, siūlo atsakomybę taikyti dirbtinio intelekto operatoriui, kuris gali geriau riziką identifikuoti, kontroliuoti, minimizuoti. Tai praplėstų esamą didesnio pavojaus šaltinio valdytojo sąvokos suvokimą (pranešimas su rekomendacijomis Europos parlamento Komisijai, 2020).

2020 m. spalio 20 d. priimtoje Europos Parlamento rezoliucijoje siūloma išskirti dvi operatoriaus kategorijas: išorinį ir vidinį. Šioje rezoliucijoje yra pateikti šių operatorių apibrėžimai. Išorinis sistemos operatorius – asmuo, kuris tam tikru mastu kontroliuoja riziką, susijusią su dirbtinio intelekto sistemos naudojimu ir veikimu ir gauna naudos iš jos veikimo. Vidinio sistemos operatoriaus sąvoka - juo būtų laikomas asmuo, kuris nuolatos priima sprendimus dėl technologijos savybių, teikia duomenis ir atsako už svarbiausias vidinės sistemos techninio aptarnavimo funkcijas, ir taip pat tam tikru mastu kontroliuoja riziką, susijusią su dirbtinio intelekto sistemos eksploatavimu ir veikimu (Pranešimas su rekomendacijomis Europos parlamento Komisijai, 2020). Išorinis sistemos operatorius,

valdantis didesnio pavojaus šaltinį, kaip nurodo D. Rimkutė, sutaptų su aptartu, civiliniame kodekse įtvirtintu, didesnio pavojaus šaltinio valdytoju. Vidinis sistemos operatorius neatitinka teismuose įtvirtintos didesnio pavojaus šaltinio sąvokos. (Rimkutė, 2021).

Apibendrinant aukščiau išdėstytus teiginius, galima daryti išvadą, kad dirbtinis intelektas, kuris kelia didesnę galimą riziką, pavyzdžiui, savaeigė mašina, galėtų būti pripažintas didesnio pavojaus šaltiniu. Šiuo metu įstatymuose esantis reguliavimas nurodo, kad valdytojo sąvoka reiškia ne tik teisėtą valdymą, bet ir naudojimą. Naudojimas reikštų naudos iš dirbtinio intelekto gavimą. Tačiau toks valdytojo sąvokos aiškinimas tik iš dalies atitiktų naują rizikos valdymo požiūrio teoriją. Valdytoju galėtų būti pripažintas išorinės sistemos operatorius, kuris tam tikru mastu kontroliuoja riziką, susijusią su dirbtinio intelekto sistemos naudojimu ir veikimu.

5.2. Civilinė atsakomybė už netinkamos kokybės produktais padarytą žalą

Kita griežtoji civilinė atsakomybė, kuri bus aptarta šiame skyriuje, yra civilinė atsakomybė už netinkamos kokybės produktais padarytą žalą. Kaip nurodo V. Mikelėnas, pagrindus jai sukūrė spartus ekonomikos vystymasis XIX a. antrojoje pusėje - XX pradžioje. Šie veiksniai sukėlė teisinio reguliavimo ir taikymo problemas. Gamybos sudėtingėjimas, specializacija ir paslaugų srities plėtimasis atskyrė galutinio gaminio vartotoją nuo jo gamintojo. Tai apsunkino vartotojo padėtį, jam buvo sudėtinga apginti savo teises, kai žala buvo padaroma nekokybiškais produktais (Mikelėnas, 1995, p. 337).

Europos Sąjungoje, 1985 m. liepos 25 d. buvo priimta Europos Bendrijų Tarybos direktyva dėl valstybių narių įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių nuostatų dėl atsakomybės už netinkamos kokybės produktus (toliau – Direktyva 85/374/EEB), kuri daugumą problemų išsprendė (Europos Bendrijų Tarybos direktyva, 1985). Ši direktyva buvo pakeista 1999 m. gegužės 10 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999/34/EB dėl direktyvos 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių nuostatų dėl atsakomybės už netinkamos kokybės produktus pakeitimo (toliau – Direktyva 1999/34/EB (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva, 1999). Lietuvoje Direktyvos 85/374/EEB ir Direktyvos 1999/34/EB nuostatos įgyvendintos Civilinio kodekso 6.292-6.300 straipsniuose (Mizaras ir kt., 2005, p. 226). Komisijos ataskaitoje dėl dirbtinio intelekto nurodoma, kad ši direktyva iki šiol yra veiksminga (Europos komisijos ataskaita, 2020). Kitoje komisijos ataskaitoje įtvirtinta, kad Direktyvos poveikis buvo įvertintas atsižvelgiant į naujus technologinius pokyčius bei atlikus šį įvertinimą nustatyta, kad nors gaminiai šiandien gerokai sudėtingesni, Direktyva dėl atsakomybės už gaminius išlieka

tinkama priemonė (Europos komisijos ataskaita, 2018). Tad veiksmingi ir CK straipsniai, kurie įgyvendina šią direktyvą, nes kaip minėta, ši direktyva yra inkorporuota į Lietuvos teisę. Tačiau kaip nurodoma toje pačioje Komisijos ataskaitoje, ES ir jos gaminių saugos taisyklės pasikeitė, taip pat pasikeitė ekonomika ir technologijos. Dabartyje dauguma technologijų turi tokių savybių, kurių Direktyvos 85/374/EEB kūrėjai negalėjo net įsivaizduoti. Todėl teisinis reguliavimas susiduria su iššūkiais, kurie yra susiję su dirbtiniu intelektu. Tad gali kilti poreikis išaiškinti tam tikrų sąvokų (tokių kaip produktas, gamintojas, trūkumas, žala ir prievolė įrodyti) teisinį suvokimą (Europos komisijos ataskaita, 2018). Taigi, su kokiais galimais teisiniais iššūkiais susiduria esamas reguliavimas dėl netinkamos kokybės produktų, kai žalą sukelia dirbtinis intelektas?

Civilinio kodekso 6.292 straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad gamintojas ar paslaugų teikėjas privalo atlyginti dėl netinkamos kokybės produktų ar netinkamos kokybės paslaugų atsiradusią žalą (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Atitinkamai Direktyvos 1 straipsnyje yra įtvirtinta, kad gamintojas atsako už žalą, atsiradusią dėl jo gaminio trūkumų (Europos Bendrijų Tarybos direktyva, 1985). Taigi, iš pateiktų apibrėžimų galima padaryti išvadą, kad žalą reikia atlyginti tada, kai produktas yra netinkamos kokybės. Tačiau ką reiškia sąvoka „produktas“? Ar dirbtinis intelektas galėtų būti produktas Direktyvos 85/374/EEB nuostatų prasme? (Europos Bendrijų Tarybos direktyva, 1985).

Civilinio kodekso 6.293 straipsnyje paaiškinama, kas yra produktas. Šio straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad šiame skirsnyje vartojamas terminas „produktas“ reiškia kiekvieną kilnojamąjį daiktą (turtą) (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Civilinio kodekso komentare, analizuojant šį straipsnį, yra nurodyta, kad produktu laikomos bet kokios prekės, t. y. kilnojamieji daiktai (Mikelėnas ir kt., 2003, p. 405). Civilinio kodekso 4.1 straipsnyje yra nurodyta, kad daiktais laikomi iš gamtos pasisavinti arba gamybos procese sukurti materialaus pasaulio dalykai (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). „Daiktinės teisės“ vadovėlyje detalizuojami daikto požymiai. Daiktas yra materialaus pasaulio dalis bei žmogaus valia išskirtas iš materialaus pasaulio jį pasisavinant arba pagaminant (Baranauskas ir kt., 2010, p. 20). Taip pat Civilinio kodekso 4.2. straipsnio 3 dalyje yra numatyta, kad kilnojamieji daiktai pagal prigimtį yra daiktai, kurie iš vienos vietos į kitą gali būti perkelti nepakeitus jų paskirties ir iš esmės nesumažinus jų vertės (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Kaip minėta, „produktas“ reiškia kiekvieną kilnojamąjį daiktą. Pavyzdžiui, autonominio automobilio programinę įrangą, kuri valdoma dirbtiniu intelektu, būtų galima laikyti produktu, nes ji taip pat yra daiktas (jos visos dalys yra materialaus pasaulio dalis, nes yra sudarytos iš įvairių metalų, medžiagų

ir t.t.), kuri buvo išskirta iš materialaus pasaulio ją pagaminant bei ji yra kilnojamas daiktas, nes ją galima perkelti iš vienos vietos į kitą nepakeitus jos paskirties. Jokių specifinių požymių daugiau nenumatyta bei vartojamas žodis „kiekvienas“, taip dar labiau išplečiant taikymo sritį. Tokios pozicijos laikosi ir Europos Parlamentas (Europos Parlamentas, 2018, p. 56p). Nors yra ir priešingų nuomonių. Pavyzdžiui, M. Ebers nurodo, jog nėra visiškai aišku, ar dirbtinis intelektas yra produktas Direktyvos 85/374/EEB nuostatų prasme (Ebers, 2021). Tačiau remiantis tai, kas išdėstyta aukščiau, galima daryti prezumpciją, kad dirbtinį intelektą galima laikyti produktu Civilinio kodekso 6.293 bei Direktyvos 2 straipsnio prasme.

Materialiame pasaulyje nieko nėra amžino, todėl visi daiktai sensta, lūžta, genda ir t.t. Todėl kiekvienas produktas potencialiai gali kažkada tapti netinkamos kokybės, ypač jei šis produktas yra aukšto technologinio lygio, nes kuo sudėtingesni mechanizmai, tuo didesnė tikimybė greičiau susidėvėti, sulūžti ir t.t. Dirbtinis intelektas yra viena sudėtingiausių technologijų, kurios veikimas paremtas duomenimis bei elektros energija, todėl tapti netinkamos kokybės jis turi nemažą procentinę tikimybę. Netinkamos kokybės produkto samprata įtvirtinta Direktyvos 85/372/EEB 6 straipsnyje. Šiame straipsnyje yra nurodyta, kad produktas laikomas netinkamos kokybės, jei jis nėra toks saugus, kokio asmuo turi teisę tikėtis, atsižvelgiant į visas reikšmingas aplinkybes, tokias kaip produkto pateikimą, tikslą, kuriam, protingai mąstant, gaminys gali būti naudojamas bei laikas, kada produktas buvo išleistas į apyvartą (Europos Bendrijų Tarybos direktyva, 1985). Atitinkamai civilinio kodekso 6.294 straipsnyje yra įtvirtinta, kad produktas yra netinkamos kokybės, jeigu jis neatitinka saugos reikalavimų, kurių protingai gali tikėtis vartotojas. Ar produktas yra tinkamos ar netinkamos kokybės, nustatoma atsižvelgiant į - nurodomas produkto savybes (reklamą), tai ar produktą galima naudoti tam, kam tikimasi jį naudoti, laiką, kai produktas buvo išleistas į apyvartą, produkto konstrukcinius, receptinius ar kitokius trūkumus bei kitas aplinkybes (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Atkreipiamas dėmesys, kad Direktyvoje ir civiliniame kodekse nėra nurodytas galutinis aplinkybių sąrašas, o pateiktos tik pavyzdinės aplinkybės, kurios gali būti vertinamos. Civilinio kodekso komentare nurodoma, kad nekokybiškumą paprastai lemia gamybos, technologijos, konstrukcijos ir kitokių reikalavimų nesilaikymas (Mikelėnas ir kt., 2002, p. 406). Praktikoje gali kilti problemų nustatant produkto netinkamą kokybę. Kaip minėta, produktas yra netinkamos kokybės, jeigu jis neatitinka saugos reikalavimų, kurių gali protingai tikėtis vartotojas. Pasak M.Ebers, toks išsireiškimas yra ganėtinai neaiškus, nes netinkamos produkto kokybės saugos nustatymas siejamas su pagrįstais vartotojo lūkesčiais (Ebers, 2021, p. 214). Todėl A. Bertolini

pabrėžia, kad gali kilti ginčų dėl saugumo laipsnio, kurio vartotojas gali tikėtis. Todėl gamintojas turėtų tiksliai numatyti produkto netinkamą naudojimą. Taip pat jis turėtų labai gerai įvertinti produkto dizainą bei jo pateikimą, galimą žalingą poveikį labiau pažeidžiamų vartotojų atžvilgiu (pvz. vaikai ar pagyvenę žmonės) bei kaip vartotojai gali suvokti patį produktą, jo galimą panaudojimo tikslą. Toks netinkamo produkto sąvokos supratimas gali lemti subtilų perėjimą nuo objektyvios prie kalte pagrįstos atsakomybės (Bertolini, 2020, p. 57). Taigi, vartotojų kompetencijos bei apskritai suvokimas apie daiktus yra skirtingas, ką kalbėti, kai reikia įvertinti pačią sudėtingiausią technologiją – dirbtinį intelektą. Protingi vartotojų lūkesčiai gali būti paremti fantazija ir stipriai viršyti esamą realybę, todėl jie gali netinkamai įsivaizduoti saugius reikalavimus. Lygiai taip pat jie gali labai gerai įsivaizduoti šiuos reikalavimus, jeigu jie ištikrųjų būtų netinkami. Todėl tenka pripažinti, kad neatitikimas saugos reikalavimų, remiantis protingais vartotojų lūkesčiais gali kelti keblumų praktikoje, nustatant, ar dirbtinis intelektas tikrai yra netinkamos kokybės. Tačiau vertinant tai, kad vartotojas yra prastesnėje padėtyje nei gamintojas bei silpnesnioji šalis, ši nuostata gali būti vertinama ir teigiamai.

Civilinio kodekso 6.295 straipsnyje taip pat nurodoma, kad žala atlyginama, jeigu nukentėjęs asmuo įrodo, kad žala padaryta, produktas (paslauga) yra netinkamos kokybės ir kad egzistuoja priežastinis netinkamos kokybės ir nuostolių ryšys (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Nukentėjusiajam gali kilti problemų norint įrodyti šį priežastinį ryšį. Netinkamą kokybę apskritai sudėtinga įrodyti visų technologijų atveju, nes tai reikalauja specialių žinių, tačiau dirbtinio intelekto atveju ši užduotis dar sudėtingesnė. Kaip nurodo E. Saukalas, nustatyti netinkamą kokybę gali apsunkinti įrenginių, kuriuose naudojamos dirbtinio intelekto technologijos, kompleksškumas. (Saukalas, 2018). M. Ebers prideda, kad sudėtingumą įrodyti priežastinį suteikia dirbtinio intelekto juodosios dėžės efektas, nenuspėjamumas bei jo galimas autonomiškumas (Ebers, 2021, p. 215). Taip pat dirbtinis intelektas, pasak A. Bertolini, veikia labai tarpusavyje susijusioje skaitmeninėje ekosistemoje. Pavyzdžiui, jei sugedo savaeigio automobilio jutiklis, nukentėjusysis gali nežinoti, ar jutiklis neveikė dėl vidinio gedimo (nekokybiškas kameros įrengimas, dėl kurio tik iš dalies matoma gatvė), ar nebuvo produkto defektų, tiesiog jutiklis neveikė dėl kitų priežasčių (pvz. tinklo paslaugų teikėjas neužtikrina tinkamos paslaugos) (Bertolini, 2020, p. 57). Kitas pavyzdys, savaeigis automobilis padarė avariją, tačiau lauke buvo labai blogos oro sąlygos, taip pat buvo derinamas autonominis bei tradicinis vairavimas, kuris reiškia, kad tam tikru metu žmogus turėjo perimti vairavimą bei buvo sugedęs autonominio automobilio jutiklis. Nukentėjusiajam būtų sunku įrodyti priežastinį ryšį tarp galimo defekto ir atsiradusios žalos. Galbūt jutiklį sugadino prastos oro sąlygos

arba žmogus tinkamu metu neperėmė vairo valdymo. Trečias variantas – gal buvo sugedusi autonominio vairavimo funkcija bei ji nesugebėjo įvertinti blogo oro sąlygų. Taigi, nukentėjusiajam gali nepavykti įrodyti savo ieškinio sudėtinių elementų, atsižvelgiant į tai, kad yra daugybė veiksnių, kurie gali įtakoti priežastinį ryšį bei tam reikia specialių, techninių žinių, kurių paprastas vartotojas gali neturėti.

Tačiau problemas, susijusias su priežastinio ryšio nustatymo tarp netinkamos kokybės produkto bei atsiradusios žalos mėginama spręsti. Kaip nurodoma Komisijos ataskaitoje, teismų praktika gerokai palengvino priežastinio ryšio tarp trūkumo ir padarytos žalos įrodymą, pripažindama nacionalines taisykles, padedančias nukentėjusiam asmeniui pateikti tokius įrodymus (Europos komisijos ataskaita Europos parlamentui, tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui, 2018). Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas nurodė, kad nacionalinės taisyklės, pagal kurias vartotojams suteikiama teisė iš gaminio gamintojo pareikalauti suteikti jiems informaciją apie to gaminio neigiamą poveikį, gali būti priimtose, nes jos nepatenka į Direktyvos taikymo sritį. Dėl šių taisyklių nukentėjusiam lengviau nustatyti gamintojo atsakomybę (Teisingumo Teismo 2014 m. lapkričio 20 d. sprendimas). Tokia taisyklė suteikia nukentėjusiam galimybę lengviau surinkti reikiamą techninę informaciją, kurią, įprastomis sąlygomis gali būti labai sudėtinga surasti. Apskritai tokie duomenys gali būti neviešinami. Taip pat verta pažymėti, kad Teisingumo Teismas pripažino nacionalines įrodinėjimo taisykles, pagal kurias nacionalinis teismas gali nuspręsti, kad tam tikros faktinės aplinkybės yra rimtas, konkretus ir neginčijamas gaminio trūkumo įrodymas ir trūkumo priežastinis ryšys su žala, net jeigu nėra to patvirtinančių įtikinamų mokslinių įrodymų (Teisingumo Teismo 2017 m. birželio 21 d. sprendimas). Tai palengvina nukentėjusiojo padėtį, tačiau tuo pačiu gali pažeisti gamintojo interesus. Tai koks tada gali būti įrodymų patikimumo standartas? Įtikinami moksliniai įrodymai visada bus patikimesni ir objektyvesni už paprastus įrodymus. Teisingumo Teismas taip pat nurodė, kad nustačius galimą tai pačiai grupei arba tai pačiai gamybos serijai priklausančių gaminių trūkumą, tokį gaminių galima laikyti turinčiu trūkumą, nesant reikalo nustatyti, kad šis gaminys turi tokį trūkumą (Teisingumo Teismo 2015 m. kovo 5 d. sprendimas sujungtose bylose). Ši taisyklė primena teismų precedento sukūrimą, kuris palengvina nukentėjusiojo padėtį bei suteikia daugiau galimybių įrodyti priežastinį ryšį. Šių teismų sprendimai aktualūs ir Lietuvos teisinei sistemai, nes kaip minėta, Direktyva Nr. 85/374/EEB yra inkorporuota į Lietuvos teisę, todėl šias normas, kurios reglamentuoja atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų būtina aiškinti ir taikyti atsižvelgiant į Europos Sąjungos valstybių teismų ir Europos Teisingumo Teismo praktiką (Mikelėnas, 2003, p 404). Taigi, minėtosios

nuostatos šiek tiek palengvina nukentėjusiojo padėtį, tačiau visų keblumų nepanaikina. Dirbtinio intelekto sudėtingumas, specifinių žinių trūkumas lemia, kad įrodyti priežastinį ryšį yra vis tiek sudėtinga.

Apibendrinus aukščiau išdėstytą medžiagą, galima daryti išvadą, kad dirbtinis intelektas, remiantis civilinio kodekso 6.293 straipsniu, galėtų būti laikomas produktu, nes jis taip pat yra daiktas, kuris yra išskirtas iš materialaus pasaulio jį pagaminant bei jis yra kilnojamas, jį galima perkelti iš vienos vietos į kitą nepakeitus jo paskirties. Tačiau praktikoje gali kilti problemų nustatant dirbtinio intelekto programos netinkamą kokybę, nes netinkamos kokybės produkto nustatymas pagrįstas vartotojo lūkesčiais bei įsivaizdavimu, kas yra tinkami saugos reikalavimai. Šis nustatymas yra labai abstraktus bei vartotojų supratimas apie saugos reikalavimus gali neatitikti realybės. Taip pat vartotojui gali kilti keblumų įrodant, kad egzistuoja priežastinis ryšys tarp žalos ir netinkamos kokybės dirbtinio intelekto programos kokybės. Norint nustatyti šį ryšį, nukentėjęs asmuo turėtų turėti techninių žinių bei įgūdžių.

IŠVADOS

1. Teisinių santykių dalyviai yra tik žmonės, jais negali būti daiktai. Dirbtinis intelektas yra sukurtas žmogaus, todėl negali būti jam tolygus. Dirbtinis intelektas šiuo metu negali turėti savo turto, į kurį būtų galima nukreipti išieškojimą. Tai pažeistų pagrindinę, kompensacinę, civilinės atsakomybės funkciją. Taip pat šiuo metu dirbtinis intelektas neturi sąmoningumo ir negali suprasti, koreguoti bei įvertinti savo elgesio pobūdžio, todėl būtų pažeista civilinės atsakomybės prevencinė funkcija.
2. Dirbtiniam intelektui iš dalies gali būti taikoma civilinės atsakomybės sąlyga – neteisėtumas. Jis gali neįvykdyti įstatymuose numatytos pareigos arba atlikti veiksmus, kuriuos įstatymai draudžia atlikti. Tačiau problemų kelia bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai. Šios pareigos apimtis priklauso nuo veiklos pavojingumo. Tam tikrose situacijose dirbtinis intelektas galėtų šią pareigą įvykdyti. Tačiau tokiose situacijose, kuriose reikia didelio sąmoningumo, gali kilti keblumų.
3. Tarp dirbtinio intelekto neįvykdytos įstatymuose numatytos pareigos arba tarp veiksmų atlikimo, kuriuos įstatymai draudžia atlikti, gali būtų nustatomas priežastinis ryšys.
4. Kaltės, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, taikymas dirbtiniam intelektui kelia daugiausia problematikos. Kaltės forma yra tyčia bei neatsargumas. Šios abi formos susijusios su sąmoningumu. Sąmonės negalima tapatinti tik su žinojimu, loginiu mąstymu. Tačiau dirbtinio intelekto veikimo principas yra pagrįstas būtent loginėmis operacijomis. Todėl jis negalėtų sąmoningai siekti žalos, nes negali justti bei išgyventi, kad būtent kažkoks reiškinys gali būti žalingas. Dirbtinis intelektas gali elgtis pakankamai apdairiai, rūpestingai ir atidžiai iki tam tikro lygio, kiek leidžia jo žmogaus užprogramuota sistema. Tačiau veiklose, kuriose reikia aukšto tikrovės suvokimo lygio, dirbtinis intelektas negalėtų įgyvendinti apdairaus, rūpestingo bei atidaus elgesio standarto.
5. Teismui gali kilti keblumų norint sumažinti dirbtiniam intelektui nuostolių atlyginimo dydį, jeigu jis padarytų žalą. Kadangi dirbtinis intelektas šiuo metu negali būti teisinių santykių subjektu, jis negali turėti teismo. Neturėdamas teismo, dirbtinis intelektas negali turėti turto. Neturėdamas turto, jis negali turėti sunkios turtinės padėties, į kurią teismas galėtų atsižvelgti bei sumažinti nuostolių dydį. Taip pat nuostolių atlyginimo dydį galima sumažinti atsižvelgiant į pažeidėjo kaltės laipsnį, jo elgesį, ar jis gailisi dėl savo poelgio, ar atsiprašė nukentėjusiojo ir pan. Šie išvardyti kriterijai kyla iš žmogiškų savybių, tokių kaip atjauta, suvokimas, sąžinė, jausmai. Šių savybių dirbtinis intelektas šiuo metu neturi, todėl teismas negalėtų pritaikyti šių aukščiau išvardytų vertinamųjų kriterijų bei į juos atsižvelgęs sumažinti nuostolių atlyginimo dydį. Tačiau būtų galima atsižvelgti į neatsargumo pobūdį,

nes dirbtinis intelektas atitinkamomis aplinkybėmis, kiek leidžia jo žmogaus užprogramuota sistema, gali elgtis nepakankamai apdairiai, rūpestingai bei atidžiai.

6. Dirbtinis intelektas, kuris yra pajėgesnis ir sudėtingesnis savo veikimo principu bei dėlto kelia didesnę riziką, galėtų būti pripažintas didesniu pavojaus šaltiniu. Naujos rizikos valdymo požiūrio teorijoje valdytoju galėtų būti pripažintas išorinės sistemos operatorius.
7. Dirbtinis intelektas galėtų būti pripažintas produktu civilinio kodekso 6.293 straipsnio prasme, nes jis yra daiktas, kuris yra išskirtas iš materialaus pasaulio jį pagaminant bei jis yra kilnojamas, jį galima perkelti iš vienos vietos į kitą nepakeitus jo paskirties. Tačiau vartotojui gali kilti keblumų nustatant dirbtinio intelekto programų netinkamą kokybę, nes tam reikia techninių žinių bei įgūdžių.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisiniai norminiai aktai:

1. Europos Bendrijų Tarybos 1985 m. liepos 25 d. direktyva 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių nuostatų dėl atsakomybės už netinkamos kokybės produktus.
2. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 1999 m. gegužės 10 d. 1999/34/EB iš dalies keičianti keičianti Tarybos direktyvą 85/374/EEB dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų ir administracinių nuostatų dėl atsakomybės už netinkamos kokybės produktus.
3. Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas (2000). Valstybės žinios, 74-2262.
4. Kelių eismo taisyklės (2003). Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Valstybės žinios, 7-263.
5. European Economic and Social Committee 2017. Opinion of the European Economic and Social Committee on ‘Artificial intelligence“ 2017/C 288/01. The consequences of artificial intelligence on the (digital) single market, production, consumption, employment and society’ (own-initiative opinion). [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016IE5369&from=CS> [žiūrėta 2022 m. sausio 8 d.].
6. *European Parliament Research Service, EVAS, T.: „A common EU approach to liability rules and insurance for connected and autonomous vehicles“; (EPRS), 2018-02, 56p*
7. Europos komisijos 2018 gegužės 7d. ataskaita Europos parlamentui, tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Dėl Tarybos direktyvos dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių atsakomybę už gaminius su trūkumais, derinimo“ COM (2018) 246
8. Europos komisijos 2020 vasario 19d. ataskaita Europos parlamentui, tarybai ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Dėl dirbtinio intelekto, daiktų interneto ir robotikos poveikio saugai ir atsakomybei“. COM, (2020) 64
9. Europos Parlamento 2017 m. vasario 16 d. rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai 2015/2103/INL dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų.

10. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento rezoliucijos su rekomendacijomis Komisijai 2020 spalio 20d. „Dėl naudojant dirbtinį intelektą taikomos civilinės atsakomybės tvarkos“. 2020/2014 (INL)
11. Report on Liability for Artificial Intelligence and other emerging digital technologies (2019). Iš: Europos komisija. Expert Group on Liability and New Technologies - New Technology Formation.

Specialioji literatūra:

12. Abramavičius, A., Mikelėnas, V. (2010). *Autotransporto priemonių valdytojų teisinė atsakomybė*. Vilnius: Registrų centras.
13. Arlikevičiūtė, A (2018). *Informacinių technologijų taikymas teismų veikloje*. Magistro baigiamasis darbas, socialiniai mokslai, teisė (01S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla.
14. Artificial Intelligence and Civil Liability, 2020 . Legal Affairs, Study Requested by the JURI committee. [interaktyvus] (modifikuota 2020-07-14). Prieiga per internetą:[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/621926/IPOL_STU\(2020\)621926_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/621926/IPOL_STU(2020)621926_EN.pdf) [žiūrėta 2022 m. kovo 2 d.]
15. Babayan, A. (2018). *Dirbtinio intelekto iššūkis žmogaus teisių apsaugos sričiai: robotų statuso reguliavimas*. Magistro baigiamasis darbas, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
16. Baranauskas, E. ir kt. (2010). *Daiktinė teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas.
17. Baublys, L. ir kt. (2012). Teisės teorijos įvadas, 2 pataisytas ir papildytas leidimas. Vadovėlis, Vilnius: MES.
18. Bernotas, M. (2016). „Ar dirbtinio intelekto valdomų transporto priemonių eksploatacija yra leistina?“. Magistro baigiamasis darbas, socialiniai mokslai, teisė (S001), Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas: Kauno universiteto leidykla.
19. Bertolini, A. (2020). Policy Department for Citizens’ Rights and Constitutional Affairs Directorate–General for Internal Policies. *Artificial Intelligence and Civil Liability*, p. 33-46 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/621926/IPOL_STU\(2020\)621926_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/621926/IPOL_STU(2020)621926_EN.pdf) [žiūrėta 2022 m. kovo 10 d.].
20. Dambrauskienė, G. ir kt. (2004). *Lietuvos teisės pagrindai*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia.

21. Delvaux, M. (2017). *Robotai atrieda atidunda: EP nariai siūlo teisinį reguliavimą*. Europos parlamento rezoliucija. [interaktyvus] (modifikuota 2017-02-17). Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/economy/20170109STO57505/robotai-atrieda-atidunda-ep-nariai-siulo-teisini-reguliavima> [žiūrėta 2022 m. balandžio 2 d.].
22. Drukteinienė, S., Norkūnas, A. (2017). *Civilinės atsakomybės praktikumas*. Vilnius: Registrų centras.
23. Ebers, M. (2021). *Liability For Artificial Intelligence and EU Consumer law*.
24. Europos Komisijos 2020 m. vasario 19 d. Baltoji knyga. Dirbtinis intelektas. Europos požiūris į kompetenciją ir pasitikėjimą. COM (2020) 65 final.
25. Filosofijos žodynas (1975). Vilnius: Mintis.[žiūrėta 2022 m. vasario 17 d.].
26. Floridi, L. (1999). *Philosophy and Computing. An Introduction, Routledge*. [interaktyvus], prieiga per internetą: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203015315/philosophy-computing-luciano-floridi> [žiūrėta 2022 m. vasario 10 d.].
27. Gaubienė, N. (2019). *Lietuvos dirbtinio intelekto strategija: ar teisingai suprantamas dirbtinis intelektas?* [interaktyvus], prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2019/08/26/n-gaubiene-lietuvos-dirbtinio-intelekto-strategija-ar-teisingai-suprantamas-dirbtinis-intelektas/> [žiūrėta 2022 m. sausio 15 d.].
28. Gordley, J. (2007). *Foundations of Private Law. Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment*. New York: Oxford University.
29. Griffiths, S. (2014). Robots will NEVER have feelings: Mathematics reveals that droids can't experience emotions like us. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2628150/Robots-NEVER-feelings-Mathematics-reveals-droids-experience-emotions-like-us.html>[žiūrėta 2022 m. kovo 29 d.].
30. Hegel, G.W.F. (2000). *Teisės filosofijos apmatai*, Vilnius: ALK Mintis.
31. Hintze, A (2016). Understanding the four types of AI, from reactive robots to self-aware beings. Theconversation. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://theconversation.com/understanding-the-four-types-of-ai-from-reactive-robots-to-self-aware-beings-67616> [žiūrėta 2022 m. kovo 15 d.].
32. Kopalinski, W. 2001. Žodynas. XX amžiaus įvykiai, sąvokos ir mitai. Vertė V. Kvietkauskas. Vilnius: Algarvė.

33. Lėcikaitė, D. (2019). „Žalos sukeltos naudojant dirbtinį intelektą teisinio reguliavimo problematika Lietuvos dirbtinio intelekto strategijos kontekste“. Magistro baigiamasis darbas, socialiniai mokslai, teisė (S001), Vytauto Didžiojo universitetas. Kaunas: Kauno universiteto leidykla.
34. Lietuvių žodynas (2009). *Lietuvių kalbos žodynas*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lietuviuzodynas.lt/zodynas/Dirbtinis> [žiūrėta 2022 m. sausio 5 d.].
35. *Medicinos enciklopedija* (1991). Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla.
36. Merriam-Wester (2022). *Artificial intelligence*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/artificial%20intelligence> [žiūrėta 2022 m. sausio 6 d.].
37. Mikelėnas, V. (1995). *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia.
38. Mikelėnas, V. (2002). *Prievolių teisė, pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia.
39. Mikelėnas, V. ir kt. (2002). *Civilinio kodekso komentaras, 2 dalis*. Vilnius: Justitia.
40. Mikelėnas, V. ir kt. (2003). *Civilinio kodekso komentaras, šeštoji knyga, prievolių teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia.
41. Mitkus, S. ir kt. (2012). *Teisės pagrindai. Vadovėlis*. Vilnius: Technika.
42. Mizaras, V. (2003). *Autorių teisės, civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia.
43. Mizaras, V. (2007). Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Iš Mizaro, V. (sud.) (2007). *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia.
44. Mizaras, V. ir kt. (2005). *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
45. Mizaras, V. ir kt. (2009). *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia.
46. Narbutas, K. (1989). *Raštai*. Vilnius: Mintis.
47. Nepriklausoma aukšto lygio ekspertų grupė dirbtinio intelekto klausimais, Europos komisijos sudarytos 2018 m. birželio mėn. gairės (ES) 2018/1049 dėl patikimo DI etikos gairių.
48. Nepriklausoma aukšto lygio ekspertų grupė dirbtinio intelekto klausimais, Europos komisijos sudarytos 2018 m. birželio mėn. (ES) 2018/49 dėl DI apibrėžties, pagrindiniai pajėgumai ir mokslo šakos
49. Open letter to the european commission artificial intelligence and robotics (2017). [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <http://www.robotics-openletter.eu/> [žiūrėta 2022 m. vasario 10 d.].

50. Policy and investment recommendations for trustworthy AI (2019). *High-level Expert Group on Artificial Intelligence* [interaktyvus] (modifikuota 2020-02-18). Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/italy/resource/static/files/import/intelligenza_artificiale_30_aprile/ai-hleg_policy-and-investment-recommendations.pdf [žiūrėta 2022 m. balandžio 3 d.].
51. Rimkutė, D. (2021). Dirbtinis intelektas ir civilinė atsakomybė. Teise. Pro. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2021/05/09/d-rimkute-dirbtinis-intelektas-ir-civiline-atsakomybe/> [žiūrėta 2022 m. sausio 15 d.].
52. Saukalas, E. (2018). Ar dirbtinis intelektas gali prilygti žmogui? [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.infolex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=54&str=65368> [žiūrėta 2022 m. vasario 2 d.].

Teismų praktika:

53. Boston Scientific Medizintechnik GmbH [ESTT], Nr. C-503/13 and C-504/13, , [2015-03-05] ECLI:EU:C:2015:148
54. Cour de cassation [ESTT], Nr. C-40/14 [2014-11-20] ECLI:EU:C:2014:2389
55. Cour de cassation [ESTT], Nr. C-621/15, [2017-06-21], ECLI:EU:C:2017:484.
56. Ištrauka iš 2000 m. birželio 16 d. LAT padarytos teismų praktikos taikant įstatymus „Dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu, aprobavimo apžvalgos“. Teismų praktikos biuletenis, 13.
57. LAT Civilinių bylų skyriaus 2019 m. birželio 4 d. nutartis c. b. Nr. e3K-3-193-469/2019.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-730/2002.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-153/2008.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 18d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-446/2011.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-144/2014.

SANTRAUKA

Dirbtinis intelektas ir civilinė atsakomybė

Kęstutis Juočeris

Magistro darbe analizuojama civilinės atsakomybės taikymo ypatumai dėl dirbtinio intelekto veiksmų padarytos žalos. Šiam tikslui įgyvendinti nagrinėjami reikšmingi teisės aktai, teisės doktrinoje pateikti mokslininkų išaiškinimai bei teismų praktikoje įtvirtintos išvados. Šio darbo tema atskleidžiama nagrinėjant civilinės atsakomybės ir dirbtinio intelekto santykį. Tinkamas civilinės atsakomybės reguliavimas už dirbtinio intelekto padarytą žalą skatina žmonių pasitikėjimą šia technologija, o tai lemia ekonomikos vystymąsi.

Darbe nagrinėjama dirbtinio intelekto sąvoka, veikimo principas bei jo rūšys. Analizuojama dirbtinio intelekto galimybė būti teisinių santykių subjektu, suteikiant jam elektroninio arba juridinio asmens statusą. Teisės teorijoje numatyta, kad teisinių santykių dalyviai yra tik žmonės. Todėl dirbtinis intelektas, sukurtas žmogaus, neturėtų būti prilyginamas žmogui. Jis, kaip teisės subjektas, negalėtų turėti turto, į kurį būtų galima nukreipti išieškojimą, todėl būtų pažeista kompensacinė civilinės atsakomybės funkcija. Taip pat dirbtinis intelektas šiuo metu neturi sąmoningumo, todėl jam nebūtų galima taikyti svarbiausios civilinės sąlygos – kaltės. Tad jei dirbtinis intelektas negali atsakyti už savo veiksmais padarytą žalą, už šią žalą turi atsakyti asmuo, kuris yra už jį atsakingas. Ši atsakomybė kyla be kaltės ir yra vadinama griežtąja civiline atsakomybe. Darbe nagrinėjamos dvi jos rūšys: civilinė atsakomybė už didesnio pavojaus šaltinio bei už netinkamos kokybės produktų padarytą žalą. Dirbtinis intelektas, remiantis esamu reguliavimu, atitiktų didesnio pavojaus šaltinio sąvoką bei jo valdytojas, remiantis nauja rizikos valdymo teorija, būtų išorinis sistemos operatorius. Už netinkamos kokybės produktą, kuriuo būtų dirbtinis intelektas, atsakytų gamintojas, tačiau gali kilti problemų vartotojui norint įrodyti galimą netinkamą dirbtinio intelekto kokybę, nes tai reikalauja specifinių žinių.

SUMMARY

Artificial intelligence and civil liability

Kęstutis Juočeris

The Master's thesis analyses the peculiarities of the application of civil liability for damages caused by the actions of artificial intelligence (AI). For this purpose, it examines relevant legal acts, the interpretations of scholars in the legal doctrine and the conclusions established in case law. The subject of this work is revealed by examining the relationship between civil liability and AI. Proper regulation of civil liability for damage caused by AI promotes people's confidence in this technology, which leads to economic development.

The paper examines the concept of AI, the principle of its operation and its types. It analyses the possibility of AI being the subject of legal relations, giving it the status of an electronic or legal person. Legal theory assumes that only human beings are participants in legal relations. Therefore, AI created by man should not be equated with human beings. As a legal subject, it would not be able to hold assets against which recovery could be sought, which would undermine the compensatory function of civil liability. Similarly, AI does not currently have consciousness and would therefore not be subject to the most important civil condition, i.e. fault. Therefore, if an AI cannot be held liable for the damage caused by its actions, the person who is responsible must be held liable for that damage. This liability arises without fault and is known as strict liability. The two types of civil liability examined in this paper are civil liability for damage caused by a major hazard and civil liability for damage caused by defective products. Artificial intelligence would, according to the current regulatory framework, correspond to the concept of a major source of danger and its operator would be an external system operator, according to the new risk management theory. The manufacturer would be liable for a defective product in the form of AI, but it may be difficult for the consumer to prove the possible defective quality of the AI, as this requires specific knowledge.